

VSEBINA

STRAN 5

KMEČKI VOZ
KOT PREMICEŃ ZAKLON

STRAN 3

OD BLISKOVITE VOJNE
DO SKRPUČALA FASISTOV
NAJRAZLIČNEJŠIH
NARODOV

STRAN 6

GVATEMALA NI KANADA!

STRAN 4

VOZILO, KI NI NE LADJA
NE AVTOMOBIL

STRAN 7

ZA ZBOLJŠANJE
PROIZVODNJE
ORTOPEDSKIH
PRIPOMOČKOV

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NARODNOOSVOBODILNE VOJNE SLOVENIJE

Uspešno reševanje stanovanjskega problema

S seje predsedstva Zveze združenj borcev NOV Slovenije

Med šestimi pomembnimi sklepi Zveznega izvršnega sveta, sprejetimi v juniju 1959, nanašajočimi se na reševanje problemov borcev in invalidov, je tudi tale:

»Izvršni sveti ljudskih republik naj se prizadevajo za reševanje stanovanjskega problema vojaških vojnih invalidov, upokojenih oficirjev in borcev izven delovnega razmerja, za kar naj zagotovijo tudi potrebna finančna sredstva. Pri tem naj še posebej pazijo na graditev stanovanj v glavnih mestih ljudskih republik in avtonomnih pokrajin, kakor tudi v središčih, v katerih so vojni invalidi in borci naseljeni v večjem številu.«

Ta sklep je pomenil začetek nagnjenega reševanja stanovanjskega problema borcev, vojnih invalidov in upokojenih oficirjev. Sledila mu je okrožnica Izvršnega sveta Ljudske skupščine Slovenije občanom in pismo Centralnega sveta Zveze sindikatov, v katerem priporočajo prvenstveno reševanje stanovanjskih problemov zaposlenih invalidov in borcev.

Prav gotovo bi bilo napačno trditi, da se pred letom 1959 ni reševalo stanovanjsko vprašanje borcev in invalidov, toda vse navedeno je postavilo trdne temelje

za res načrtno reševanje tega problema.

Na seji predsedstva Zveze združenj borcev NOV Slovenije, ki je bila 19. marca t. l., so podrobneje razpravljali o dosedanjih uspehih reševanja stanovanjske problematike borcev in invalidov. Iz poročila, predložena v razpravo na tej seji, posnemamo:

Za borce in invalide izven delovnega razmerja gradijo stanovanja občine z 20 do 25 % prispevkom Izvršnega sveta in sredstev Jugoslovanske loterije.

Zaposleni bori in invalidi dobivajo stanovanja od gospodarskih organizacij in ustanov.

Določeno število stanovanjskih zadev so rešili z zadržno pa tudi z individualno gradnjo.

V mestnih občinah v Ljubljani je bivši okrajni odbor ZB NOV ob pomoči okrajnega ljudskega odbora izvedel posebno akcijo in gradil stanovanja izključno za borce in vojne invalide.

Nekaj posameznih primerov so ObLO rešili z dodelitvijo stanovanja na podlagi rednih prioriteten list.

V letu 1959 je posebna anketa, ki jo je izvedla organizacija ZB, pokazala, da je za borce in invalide, ki so brez stanovanj, ali v skrajno slabih stanovanjih, potrebnih 2957 stanovanj. Kako močno se je ta potreba spremenila, nam pokaže ugotovitev, da je med tem dobilo stanovanja že 4100 borcev in invalidov, a po sedanjih podatkih je potrebnih še 3138 stanovanj.

Zaradi jasnejše slike postopnega reševanja stanovanjske problematike navajamo te podatke:

V letu 1960 je bilo v Sloveniji zgrajenih 5086 stanovanj in od tega dodeljenih borcem in invalidom 657. Prihodnje leto se je to število dvignilo že na 6331 zgrajenih in 1000 borcem dodeljenih stanovanj. Leta 1962 pa so borci in invalidi dobili od 7063 zgrajenih skupno 1300 stanovanj. Iz tega posnemamo, da so v preteklih treh letih dobili 2957 novih stanovanj; mimo tega je še 1143 borcev in invalidov dobilo z različnimi kombinacijami ali zamenjavami stara, toda primerna stanovanja, kar je skupno 4100 stanovanj.

Od 3138 naših članov, ki so jim stanovanja še potrebna, jih je 1326 izven delovnega razmerja in to so v glavnem upokojenci in 1812 v delovnem razmerju. Znano je, da rešujejo stanovanjsko vprašanje zaposlenih borcev in invalidov gospodarske organizacije, oziroma ustanove, težje pa je vsakakor reševanje stanovanjskih vprašanj tistih, ki so upokojenci oziroma niso v delovnem razmerju.

Za gradnjo stanovanj za nezaposlene je v treh letih znašala celotna predvidena investicijska vrednost 1 milijardo 907 milijonov 121 tisoč dinarjev. Če upoštevamo, da so doslej letno zgradili in dodelili povprečno po 302 stanovanj, bi bilo mogoče celoten problem rešiti v prihodnjih 4 letih. Seveda bi morali po občinah širrom po Sloveniji zgraditi letno po 331 stanovanj. V ta namen bi bilo potrebni letno 1 milijardo 200 milijonov dinarjev.

Po enem od več predlogov za uspešno rešitev tega problema naj bi izvršni svet LRS prispeval letno po 130.000.000 dinarjev (doslej je bil ta prispevek 120 milijonov). Na novo se bo nateklo v stanovanjske sklade občin iz naslova vojaških vojnih invalidov (4 % prispevek) letno 60 milijonov dinarjev. Od upokojenih borcev in invalidov naj bi se oddvojila na posebno postavko sredstva, ki se odvajajo na račun le-teh v stanovanjski sklad, kar znaša letno 126 milijonov dinarjev. K temu je priložiti še prispevek ZBZ NOV od loterije letno 34 milijonov ter od privratnih interesov in na drug način zbrana sredstva 50 milijon

nov dinarjev — to bi znašalo 400 milijonov dinarjev in če k temu dajo občine iz svojih stanovanjskih skladov še 67 % sredstev v višini 800 milijonov, znese vse to 1 milijardo in 200 milijonov dinarjev. S tem bi bila zagotovljena rešitev stanovanjskega problema borcev in invalidov. Če ta predlog ne bi bil sprejemljiv, prišče v poštev drugi predlogi. Rešitev je v le-teh nakazana.

- Če upoštevamo vse dosedanje uspehe, če primerjamo reševanje teh zadev v preteklih treh letih, tedaj ne moremo dvomiti v uspešno nadaljnje reševanje te problematike.

To so samo goli podatki, toda razprava je pokazala, koliko nepopisnega truda, koliko dela, koliko naporov so v reševanje te problematike vložili pristojni organi ljudskih odborov in predvsem kako velik je pri tem delež ZBZ NOV Slovenije in posameznih združenj po občinah.

- Dosedanje delo je obrodilo že lepe sadove, če ga bomo nadaljevali z enako vnemo kot doslej, bomo dosegli tudi polno rešitev celotne stanovanjske problematike borcev in invalidov.

Živel bo vedno med nami

Te dni bo poteklo deseto leto, odkar je naše ljudstvo izgubilo velikega bojevnika, misleca in revolucionarja, človeka silne volje in neizčrpane energije, državnega in političnega voditelja, pobudnika in oblikovalca našega gospodarskega razvoja v najtežjih po vojnih letih, narodnega heroja Borisa Kidriča.

Deset let je že nezaceljena vrzel, deset let ga že pogrešamo, deset let je odtelje, ko nas je pretresla njegova smrt, ko smo izgubili človeka, nemajhnega v svojem pojmovanju, neutrudnega pri svojem zvestem delu, človeka, ki je znal neizmerno veliko ustvarjati, dati in ljubiti. Človeka, ki se je ves žrtvoval za svoje ljudstvo.

Borisa Kidriča ni bilo dano dolgo življenje, toda živel je tako polno in delavno, da je dal nam in naši revoluciji velikanski delež. Njegovo delo in zamisli so za vselej vzdane v temelje naše revolucije in socialistične graditve. Boris Kidrič je v svojem delu še vedno navzoč v razvoju jugoslovanske socialistične revolucije. Njegovo delo je rasto iz tako širokih osnov, zasnovano je bilo s tako jasnimi pogledom naprej, da se ob njem zaustavimo, pa naj gledamo spremenjeno podobo naših pokrajin, mest in vasi, naj razmišljamo o aktivnejši miselnosti našega človeka, ali razpravljamo o gospodarskem, znanstvenem in kulturnem razvoju naše dežele.

Boris Kidrič ni bil samo človek poguma in srca, človek, ki

ni poznal strahu, bil je politik in državnik, ki gleda v prihodnost, dialektik in mislec, ki iz stremiljenja po osvoboditvi človeka postane prvi bojevnik delavskega razreda, pripadnik majhnega naroda, ki je našel svojo rešitev v tem, da bo postal iz naroda hlapcev narod junakov, v boju na skrajnem levem krilu v sodobnih družbenih spopadih.

Malo je imen iz naše politične zgodovine, ki bi bila tako tesno povezana z našim razvojem v zadnjih desetletjih, kot je ime Borisa Kidriča. Ze v zgodnji mladosti je stopil v vrste naše Komunistične partije in se kalil z bogatimi izkušnjami, jekleno voljo in z ljubeznijo do svojega ljudstva. Leta 1941 je nastopil pot pobudnika našega narodnoosvobodilnega boja. Bil je gibalna sila naše Osvobodilne fronte. Njegov koncept OF je potrdil celotni razvoj dogodkov v letih vojne in je našel veliko potrditev v naši stvarnosti, v enotnosti slovenskih in jugoslovanskih naprednih sil, v katerih je videl Kidrič temelje našega uspeha.

V vojnih letih je Boris Kidrič združil v sebi političnega delavca, stratega in vojaka. Enako pomemben kot politik je bil tudi vojaški organizator kot komisar Glavnega štaba NOV in POS.

Boris Kidrič je bil prvi predsednik vlade, ki si jo je slovensko ljudstvo priborilo s krojo in velikimi žrtvami. Borcu, politiku in strategu se je zdaj pridružil še lik držav-

nika. Oborožen z znanjem, ki mu ga je dala bogata zakladnica marksizma-leninizma, je postal osrednji živec in duša našega mladega socialističnega gospodarstva. Razvoj našega gospodarstva in prehod na družbeno in delavsko upravljanje, kar pomeni mejnik ne samo za našo državo, temveč za razvoj socializma v vsem svetu, je povezan z imenom Borisa Kidriča.

Težave, ki so nastale po letu 1948, so bile samo del bremena, ki ga je Kidrič prenel na svoje rame. Z izostrenim čutom politika in znanstvenika je vselej izločeval negativne primese, ki so se vsiljevale v našo stvarnost. S Kidričem je največ izgubilo naše gospodarstvo. Kaj vse je snoval in ustvaril v letih po vojni? Vsaka naša tovarna, vsak inštitut, vsaka znanstvena ustanova je povezana s tem snovanjem in delom. Nad vsem tem in nad njegovo neumičljivo energijo, doslednostjo, vztrajnostjo, načelnostjo, nad njegovim političnim občutkom in velikim znanjem pa stoji njegov lik človeka in tovariša. Ta njegova največja vrhuna, da je povsod in predvsem videl človeka, da je vse svoje delo usmeril v boj za lepšo prihodnost sedanjega in prihodnjega rodu, daje njegovi osebnosti tisto toplino in človečnost, ki so je bili deležni samo izbranci v zgodovini človeštva.

Kidričevo delo in življenje bodi za vzgled sedanjih in prihodnjih rodovom!

Iz občinske beležnice

ŠEST UR MANJ

... In sledil je predloga, da bi načelno prešli na dvainštirideset-urni delovni teden in da bi v tem smislu preformulirali člen 34. ustave. Ta predlog so predhodno preučevali tudi odgovorni politični in strokovni organi in splošno mnenje je, da bi lahko v naših sedanjih razmerah prehod na dvainštirideseturni delovni teden vplival kot spodbuda za pravilnejšo razporeditev delovne sile v proizvodnji, kot tudi za uspešnejše reševanje problemov rezervne delovne sile, s tem pa tudi za uspešnejše zvečanje povprečne produktivnosti dela. V prid takšni rešitvi govorijo tudi uspešni poskusi, ki so jih nekatere delovne organizacije že storile v tej smeri. Seveda se skrajšanje delovnega časa ne rešuje preprosto z ustavno določbo. To je kompleksna naloga, ki bo terjala ustrezne priprave in določene izjeme...» je med drugim dejal predsednik ustavne komisije Edvard Kardelj, na zadnjem zasedanju tega organa.

Ta sprememba 34. člena ustavnega osnutka je bila tudi naposled sprejeta. Vsakakor je skrajšanje delovnega tedna za šest ur pomembno določilo ustavnega osnutka in konec koncev niti ni prišlo iznenada. To je bilo moč slej ko prej pričakovati, kajti razvoj proizvajalnih sil, materialne baze nekdanje agrarne države, kot je bila Jugoslavija, je v povojnih letih napravil tak razvoj, da smo glede povečevanja industrijske proizvodnje iz leta v leto, na prvem mestu v svetu. Uvrščamo se med razvitejše industrijske države in naša podjetja ter gospodarske organizacije že proizvajajo vrsto dobrin, ki smo si jih lahko pred vojno zgolj želeli.

Hkrati z razvojem pa je rasla tudi delovna storilnost, ki sicer še ni dosegla take ravni, kot bi si jo želeli (in kot bi jo večinoma lahko), vendar je na dlani, da lahko začnemo intenzivneje razmišljati o skrajšanem delovnem tednu.

Sprememba oziroma dopolnilo ustavnega osnutka sicer ne pomeni, da lahko že jutri skrajšamo delovni teden za šest ur. Rok, do kdaj bi to uveljavili, bo določil s posebnimi predpisi. Vendar menijo, da naj bi se skrajšanje delovnega tedna uveljavilo povsod s 1. januarjem 1966. leta. Čež tri leta torej. Vendar besedica »povsod« nikakor ne pomeni, da bomo to načelo oživil v vseh podjetjih in gospodarskih organizacijah, saj je to praktično nemogoče, ker so tehnološki procesi v mnogoterih podjetjih posameznih strok — različni in avtomatičnega skrajšanja delovnega časa kratkoma ne bi »prenesli«. Tudi predvideni rok treh let, kajpada ni omejen zato, da bi se ga dobesedno držali. Posamezne gospodarske organizacije bodo lahko to skrajšanje uveljavile že prej, pač pa zgornja možna meja. Če bodo nekatere ugotovili, da ga lahko še skrajšajo, ga bodo pač skrajšali.

Brez dvoma pa to dopolnilo ustavnega osnutka, ta pridobitev, s katero so se odločili dopolniti osnutek, pomeni velik korak naprej. Temelji pa na enem samem, izredno poglavitnem načelu: povečanju delovne storilnosti. Kajti vsako podjetje bo lahko uvedlo skrajšanje, če bo tudi s tem skrajšanim delovnim časom zagotovljena taka proizvodnja, kot jo predvidevajo družbene obveznosti, kot jo predvidevajo načrtno proizvodne zadolžitve.

Ničesar ne bi storili, ničesar ne bi pridobili, če bi kratkoma povsod skrajšali delovni čas, pri tem pa ne bi ostali vsaj na enaki proizvodni ravni, če delo ne bi dosegli kaj več. V tem primeru bi, seveda, skrajšanje delovnega časa pomenilo nazadovanje življenjske ravni delovnega človeka, ne pa njenega izboljšanja.

Prav zato gredo bomo morali v delovnih organizacijah temeljito razmisliti o tej možnosti, ki jo bo dala nova ustava. Oblik ureditve tega načela bo bržkone toliko, kot je delovnih organizacij. Vendar bo moč le s skrajno temeljitostjo, popolno proučitvijo tega na moč kompleksnega in sestavljenega načela, doseči tisti učinek, ki je predviden kot ugodnost za našega delovnega človeka, proizvajalca.

IZTOK AUSEC

Komandant Stane ³

JOŽE MEKINDA

išče Pohorski bataljon

»Stane, kaj bi z mitraljezom, ki so ga prinesli iz bataljona v popravilo. Nekaj se je pokvarilo in ni delal. V Slovenjem Gradcu so ga popravili. Preizkusili smo ga v mrvi. Povem, ti, dela kot ura.«

»S seboj ga vzamemo, saj ga imaš v bližini.«

»Kajne, dobro sem ga namazal in spraval v mrvo. Tak, kot bi ga dobili iz tovarne.«

»Zadnjič, ko je bila pri nas patrulja iz bataljona, sem jim dal kot narodno posojilo, dvajset tisoč mark. Rajko pa mi je dal tole obveznico. Skrbno jo hranim. V predalu omare za perilo jo imam pripeto. Vrag je tam ne najde. Za zdaj še nič ne sumijo, da postaja naša dolina partizanska. Mislijo, da je vse na Pohorju. V Podgorju in okolici pa vam povem, da se kuha. Leon je veliko pripomogel.«

Tomaž mu je pripovedoval o akcijah v drugih predelih Slovenije in na Štajerskem.

»Povsod ropota, če ne napademo mi, lazijo oni za nami. Saj vidite, kako tole Pohorski bataljon.«

»Da ne bom pozabil! Gojko iz Legna pri Slovenjem Gradcu bo šel z vami v Pohorski bataljon. Puško sem mu po patrulji že poslal kar naprej v bataljon. Danes itak ne morete naprej, jutri pa bo šel z vami, ko boste šli čez Legen. Dober fant je. Lahko se zanesete

nanj. Okoli smo že govorili, da gre v Nemčijo na delo.«

»Kako pa kaj v Slovenjem Gradcu, je kaj novega?«

»Se precej. V vojašnico so pripeljali poljske in ruske ujetnike. Okoli štiristo jih je. Vso ograjo so prepredli z bodečo žico. Stražarjev nimajo veliko. Ne bi bilo slabo, če bi jih malo požgečkali. Vse se bo predalo, sami starejši jih stražijo.«

»Bomo pogledali,« je dejal Stane.

Ura je tekla, čaj z žganjem je vse poživil. Jajčka s praženo šunko so jih okrepila.

»Tomaž, svita se. Moramo v gozd, da pripravimo taborišče.«

»Nikamor ne boste šli. Vidva s Tomažem bosta spala v hiši, ostali gredo na skedenj. Ne bojte se, jaz bom na straži. Mirno boste spali.

Bila je to prva noč, ko sta Tomaž in Stane prvič na Štajerskem spala v hiši in patrulja na skedenju.

Okoli devete ure je nekdo pristavil lestev k skedenju. S težkimi koraki je prišel do »speših«. Ceravno so mu zaupali, so vseeno postavili k lini stražo, ki se je menjavala vsako uro. Te previdnosti jim Lakovnik ni zameril. Prinesel je poln jerbasa hrane. Narezane tople šunke, domačega črnega kruha in dobre bele kave.

»To je več kot gosposko,« je smeje dejal Janko.

Z neverjetnim tekom so popravili vse, le prt je ostal v jerbasu. Siti so zopet zlezli v svoje luknje v senju in nadaljevali s počitkom. Tudi kosilo je bilo obilno. Stane, Tomaž, Lakovnik in Lakovnica pa so bili v hiši in se pomenili o marsikateri zanimivosti.

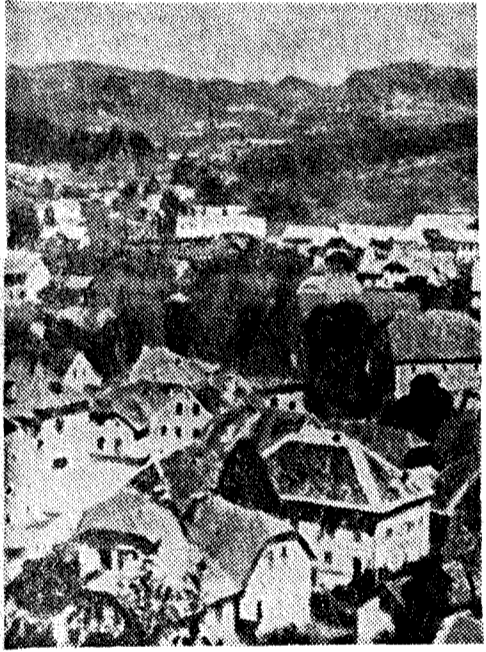
Mrzeli decembrski dan je bil in kmalu se je začelo nočiti. Ob petih popoldan je Stane zapovedal, da bo čez pol ure odhod. Takoj so se pripravili, da krenejo na pot. Po prisrčnem slovesu je prevzel vodstvo patrulje Lakovnik.

Vodil je po ravnem in nizkem smrekovem gozdu do glavne ceste in železniške proge. V nekaj minutah so bili prek in že zavili v lepe smrekove gozdove, v breg, proti vrhu Pohorja. Med potjo so se ustavili še pri Legnu. Gojko je bil že pripravljen. Čez dan je dobil Lakovnikovo obvestilo. Prevzel je vodstvo patrulje do vrha Pohorja. Pot je bila naporna. Nekaj časa strma, nato zložnejša in zopet močna strmina. Tri debele ure so potrebovali do Črnega vrha. Tu so se posedli in počivali.

Vsi so uživali v čudovitem pogledu s Pohorja na okolico. Nekateri so se zabavali s tem, da so s prsti črtali po grebenih, kjer so hodili.

Počitek je bil kratek. Stanetu in Tomažu se je mudilo, da bi čimprej prišla v bataljon. Kurirska zveza je določena šele za sedmo uro zjutraj. S Črnega vrha so se spustili na Pungart k požgani planinski koči. Pohorski bataljon je tedaj, ko je prišel na Pohorje, začel zažigati planinske koče, ker so hoteli postaviti Nemci v nekaterih postojankah. Na Pungart so prišli ob tretji uri zjutraj. Dovolj časa jim je ostalo za počitek. Kakih sto metrov od požgane planinske koče so bile velike skladovnice bukovih cepanic. Zanetli so ogenj, ki je bil sprva komaj opazen in to le iz bližine. Ko so naložili debele cepanice, je bil viden daleč naokoli. Posedli so v bližini ognjišča in dremali. Straža je stala za debelo smreko na robu čistine. Malo pred sedmo uro je prišla patrulja Pohorskega bataljona. Prsrčno seganje v roke in nasmejni obrazi so pričali o toplini, ki so jo doživljali. Tedaj strel. Za tem razgledanje strojnic in brzostrelk. Bukova polena so letela na vse strani. Nemci so patrolo obkolili. Pri bližali so se stražarju in ga ranili. Dobil je strel v trebuh in kmalu izdihnil. Partizani so na nemški ogenj takoj odgovorili. Nastal je kratek premor. Tomaž je odvil težko defenzivno bombo, jo sprožil in vrzel proti napalcalem.

(Nadaljevanje)

Šoštanj, rojstni kraj partizanskega pesnika Karla Destovnika-Kajuha, je bil prizorišče prvega večjega partizanskega napada na Štajerskem. Z 8. septembra 1941 je I. štajerski bataljon uspešno napadel v njem nemško postojanko.

OD BLISKOVITE VOJNE do skrpucala fašistov najrazličnejših narodov

V času okupacije so se zadrževale na slovenskih tleh številne in različne vojaške formacije. Teško bi našli sovražnikove divizije, ki so se valile preko naših krajev in pustile za seboj sled ognja in krvi? Teško bi ugotovili številno napadalcev, ki so se leta 1941 kakor gomazeča golazen razlezli po truplu propadle kraljevine Jugoslavije. Okupator je sekal globoke rane v slovensko ljudstvo, ki je v začetku neboljzveno prenašalo in nemočno zrl v temno prihodnost. Kronisti so beležili:

23. april: konec vojaških operacij, začetek okupacije. Italijani so prodrli v Slovenijo iz več smeri: iz Trente, preko Snežnika in preko Zirov, Zeleznikov in Logataca proti Ljubljani. Nemške enote v sestavi 49. in 51. korpusa so udarile na slovenska tla v treh smereh: preko Dravograd, Maribora in Ptuja. Blitzkrieg — sloviti nemški načrt za bliskovito vojno — je ob napadu na Jugoslavijo, prav tako kakor pri okupaciji drugih držav, moral uspeti sprico tako silovite nemške armade in nepriljubljenosti jugoslovske vojske.

Prišlo se je 6. aprila leta 1941 z nepričakovanim bombardiranjem Beograda. Glavni štab bivše jugoslovske vojske je storil usodno napako, ker je prepozno vpoklical svoje sile. Zaradi izdaje je Nemcem uspelo onesposobiti vseh 27 jugoslovskih divizij tako, da je okupator, ki je navelil s 25 moderno opremljenimi divizijami, v kratkem času razkosal jugoslovsko ozemlje na številna interesna področja. Najbolj so razkosali ozemlje Slovenije. Troje žrel je čakalo, da bo pogoltnilo slovenski narod, njegovo kulturo in njegov ponos.

Toda ljudstvo ni klonilo, čeprav se je moralo boriti proti različnim sovražnikom. V zadnji ofenzivi na 9. korpus, na pragu svobode, spomladni leta 1945, pa je so-

vražnik nedvomno presenetil z najbolj »pisano zbirko« tolp, ki so v zadnjih dneh nemškega rajha hotele uničiti partizanske sile na Primorskem in si s tem zagotoviti varen umik pred prodirajočo 4. armado. Že od decembra leta 1944 so se vrstile ofenzivne akcije proti partizanskim enotam na Trnovski planoti. Nemci so s pomočjo tisočev srbskih četnikov začeli potiskati partizanske sile iz Vipavske doline in Trnovske planote proti vzhodu z namenom, da očistijo zaledje, po katerem naj bi se umikala njihova vojska. Toda Nemci s tem niso zadovoljili. Tokrat so hoteli s partizani dokončno obračunati. V ta namen je vrhovni poveljnik nemških policijskih sil na slovenskem ozemlju Ervin Rössner zbral skupno z SS in policijskim vodjem v jadranski operativni coni Globočnikom vojsko, ki je štela okrog 50 tisoč mož. Z vseh vetrov so se zbrali. Redna nemška vojska, nemške in italijanske policijske sile, slovenska domobranska vojska, grške fašistične enote, kozarska divizija, enote dalmatinskega, liškega in bosanskega četniškega korpusa, nedičevski korpus, slovenski četniški odredi, francoski protiboljševiški bataljon in španski falangisti — vsi ti so poleg namena, da uničijo vse partizanske sile na Primorskem, imeli tudi nalogo, da nadrobno preiščejo vse ozemlje ter izroče policiji moške od 16. do 40. leta starosti.

Kako je sam doživel zadnjo ofenzivo na 9. korpus, je komandant 30. divizije Tone Bavec-Cene pripovedoval: »V zadnjih ofenzivnih akcijah ob koncu februarja in v začetku marca so Nemci potisnili naše enote s Trnovske planote in na bivšem osvobojenem ozemlju upostavili vrsto postojank. Ze 25 dni smo se bojevali na področju Otlica—Predmeja—Lokve—Trnovo, ko je glavni štab ukazal premik 30. divizije na nove položaje proti Mrzli Rupi in Vojskemu. 31.

divizija se je z ranjenci umaknila proti Notranjski, divizija »Garibaldi« pa proti Banjski planoti.

Celo kolone borcev 30. divizije — bilo nas je 1375 — je že doseglo Ogalec in se spuščalo proti Oblakovemu vrhu, ko nas je na približno 10 km dolgi fronti napadla močna nemška zaseda. Po celodnevni bitki se nas je vedno prebila proti Oblakovemu vrhu, Spodnji Trebuši in na Sentviško planoto. Dogodek, ko smo med bitko na Ogaleh pobili naše tovarne živali, da ne bi prišle sovražniku v roke, se mi je globoko vtisnil v spomin. Spominjam se nekaterih tovarišev, ki so na pohodu jedli drevesno skorjo in nad ognjem »cvrli« preperele živalske kože, da bi si potešili lakoto. Pogled nanje je razodeval vso resničnost stradanja in lakote.

Sovražnik nam je sledil na Sentviško planoto ter kmalu napadel od vseh strani. Opoldne se je pričel divji boj z oddelki satelitske vojske, predvsem s italijanskimi fašisti in španskimi falangisti. Zadrževali smo jih na sektorju Pečine—Prapetno kakor tudi od strani Slapa. V okoliščini noči se je sovražniku posrečilo priti na vrh planote skozi domala neprodiran gozd. Zato smo se preko reke Idrijce premaknili na šebrejsko planoto.

Sovražnikova ofenziva je bila razbita. Enote 9. korpusa so se pričele zbirati na Vojškem in se že pripravljale na protiofenzivo na ofenzivo za osvoboditev celotnega Slovenskega Primorja.

Zadnja ofenziva na 9. korpus predstavlja najtežjo sovražnikovo ofenzivo na slovenskih tleh. Bila je huda za borce, prav tako pa tudi za domače prebivalstvo. Umiračjoča Nemčija je proti pričakanju zbrala močno vojsko, pravo skrpucalo, sestavljeno iz fašistov najrazličnejših narodnosti, ki pa kljub veliki številčni in tehnični premoči ni dosegla svojega namena.

Z. C.

posvetovanju ZZB NOV, ki je bilo pred kratkim v Ljubljani

zavoda in ostalih založb, tu so razne revije in če že ne drugega tudi naša najnovija istorija od Julijane Vrčinc, ki je izhajala v »4. Julijku«. Ta zajema čas od 1941—1945. Res je to kratek pregled tega obdobja, vendar je nekaj celovitega, kaj napoti človeka k obdelavi najpomembnejšega iz tega obdobja. Zakaj, če res ni drugega, ne bi tega prevedli? Sicer pa imamo tudi v Sloveniji še marsikaj, samo potiskati je treba.

Ce bi človek hotel naštevati primere čudne obdelave zgodovine, bi bilo tega preveč, vendar naj rečem, da je na neki osemletki zgodovinar-pedagog med drugim govoril o nekakšnih Napoleonovih tankih, ki so bili uporabljeni potem še v drugi svetovni vojni, ko pa vemo, da so se tanki prvič pojavili šele med prvo svetovno vojno leta 1916! Prav tako nerazumljivo je, da bo kaka založba izdala neke vrste zgodovino, ki jo je napisal antimarksistično prepričan profesor. Zgodovino, naj govori o čemerkoli, predvsem pa take zvrsti, ki posegajo v družbene vede, pri nas res objektivno in znanstveno ne more pisati človek brez materialističnega svetovnega nazora, pa če je osebnost tako pošten.

Zakaj sem spomnil na vse to? Kaj pri tem lahko storimo mi?

Zato, ker nam ni in ne sme biti vseeno, kako bo vzgojen mladi rod, kakšna bo zgodovina našega najpomembnejšega obdobja, zato, ker je že skrajni čas, da tudi šolske oblasti in vsi ostali činitelji na tem področju napravijo večji red, vnašajo več prizadevnosti. Mi, naše organizacije pa na to opozarjamo, pri tem lahko pomagamo z nasveti, pomagamo — seveda na organiziran način — s pisanjem svojih spominov, z organiziranjem in pripravljanjem zbornikov, različnih zgodovin in kronik svojih krajev in občin, da iščemo in primerno stimuliramo ustrezne ljudi, ki so voljni in sposobni realizirati to na spodoben, primeren način, pa naj si gre tu za filme, za knjige, revije, časopise, kronike ali proslave. Tudi te — ki jih ni in ne bo malo — morajo danes biti in tudi lahko so na kulturni, zgodovinski in s tem na vzgojni višini. To ne pomeni, da bomo zdaj zaradi občutkov, da smo nezobraženi, vse skupaj odstopali zgolj kulturnikom, temveč bomo prav mi organizatorji, duhovni pobudniki in vodje. In prav za to gre, kot je šlo tudi med NOB, samo v današnjih pogojih in na višji ravni! Razumljivo, da ne povsod enako in na isti način!

Ob tem je treba — ne da bi dolgo ponavljali — reči, da imamo v Sloveniji zdaj že široko razvejano založniško dejavnost. Imamo »TV-15«, »Borca«, knjižne izdaje istega imena, »Kurirčka« za pionirje, ne da bi pri tem naštevati še dejavnost ostalih založb, ki so natisnile že veliko različnih knjig in publikacij s tematiko NOB. To ni malo in sodelovanje in razvijanje tega po zastavljeni poti že pomeni nemajhen prispevek.

Zdi pa se mi, da bi naše ostalo časopisje in prav tako televizija morali in lahko več napravili na tem polju. Vse preveč se še pojav-

ljajo različne kampanje, potem pa zazijajo praznine, ki jih izpolnjujejo razne injekcije. Tako delo pa ni solidno, je bolj formalistično, narejeno je vse bolj površno, toliko, da se zadosti nekim nujnostim.

Na vsem tem je treba pospešeno delati prav zdaj, ko intenzivneje kritiziramo razno šund kramarjjo, ki so je polni naša kioski, trafike in knjigarne, kajti če bomo ostali samo pri kritiki, stvari ne bomo prav nič izboljšali. Namesto vsega tega slabega je treba predvsem mladini nuditi kaj boljšega. Na to smo sicer opozarjali že davno in večkrat, vendar je ta šund v zadnjem času zajel take razsežnosti, da tudi mi o tem, pravzaprav pa ravno mi, ne smemo molčati! Hkrati nas ta razširjena plaža in njeno prebiranje tudi poučuje: ne smemo namreč mimo dejstva, da zlasti mladi ljudje radi prebirajo vsakovrstne zgodbe, predvsem take, ki napenjajo živce, ki napolnjuje misli in vzbujajo mladostno domišljijo. Za kaj takega ne gre kriviti mladega človeka! Kar pogledimo: že skoraj celo stoletje ameriški in drugi pisniki in »businessmani« na različne načine obdelujejo zanje nepozabno obdobje prodiranja na zahod. Pri vsem tem so si te tako imenovane kavojske več ali manj podobne, vendar so vse nekako simpatične, imajo svoje resnične in izmišljene junake, vsebujejo neke poante, neke nauke in so tudi v tehničnem pogledu presenetljivo mojstrsko narejene.

Kaj si ob tem moramo misliti lepšega in hvaležnejšega, kot je bilo obdobje NOB, ki je bilo vse nekaj drugega, kakor tavanje po divjem zahodu. Zdjaj to naše obdobje postaja že primerno oddaljeno za pisanje knjig, novel, scenarijev, smenjanj itd. To pomeni, da še nismo izčrpali vsega, kar lahko koristno uporabimo pri razvijanju patriotizma, idejne in moralne vzgoje in podobno. Zlasti pa ne, če temu dodamo še obdobje mladinskih brigad, obdobje obnove. Saj ne gre za neke velefime (morga pa tudi), za veleknjige ali kdo ve kaj, temveč za tiste drobne, človeške, intimne in s tem sila vzgojne zgodbe v času velikih odrekov, primerne za nas in za naše potomce. Včasih namreč že sami več ne verjamemo, kaj vse smo doživeli in preživeli. Tako je pač v človeški biti! Zato bi razni memoarni materiali, različne obdelave velikih in majhnih bitk in dogodkov ter doživljaj iz časov NOB in takoj za njo, lahko služili kot solidna osnova. Sicer te drobce zbiramo in opisujemo že vsa leta po vojni, vendar je vse to zdaj že mnogo zrelejše, jasnejše, glede na čas imperativnejše in hkrati tudi laže ostvarljivo! Hkrati pa je seveda treba poudariti, da je nujno zaradi tega, ker spomini bledijo, ljudje pa pozabljajo in tudi že umirajo!

Seveda je vse to samo nekaj izmed dejavnosti na tem področju vzgoje, kajti poleg navedenega so še druge institucije in organi. Naša dolžnost je, da po tej plati pomagamo graditi zavestnega in naprednega državljanja, ki pozna osnove svoje zgodovine in vse v zvezi s tem. Na koncu samo še nekaj! Kadar se zgodi, da se pojavi ta ali ona

dobra, predvsem pa slaba knjiga, ali pa, kar je še otipljiveje, slab, pravilneje: za zgodovino in vzgojo škodljiv film, gremo vse prevečkrat mimo ali pa preko tega preveč neprizadeto, če pa se še jezimo, tega ne vržemo na papir tako, kot je treba! Res, danes idejna vprašanja na videz niso tako akutna, tako važna, tako življenjsko pomembna, vendar res samo na videz! Ta vprašanja so bila v edno o važna in so zato tudi danes! Če sedeš recimo na vlak v Ljubljani na prvi tir, te pripelje v Beograd, če sedeš na onega na četrtem, prideš na Jesenice! Toda: Beograd je na jugovzhodu, Jesenice pa na nasprotni strani! Hočem reči: vsaka pot, vsaka idejnost — in tudi brezidejnost — nekam vodi!

Zato ni vseeno, če gledamo abstraktni film o NOB, ko v trenutkih nagle akcije nekdo sredi ceste čudno globoko razmišlja, ni vseeno, če nam »Peščeni grad« kot odmev grozne vojne kakor čudna farsa meče pesek v oči o neki umetnosti in humanizmu ter nam zamegljuje pogled na nekaj, kar je večini dosti jasnejše, kot tistemu, ki je film naredil! Ko da so naša mentaliteta in zgodovina ter umetnost res tako revne!

All pa knjiga! Mar je vseeno, če se junaki v njej niso bali umreti in niso premagovali strahu — kar je v bistvu junajstvo — če so ljudje v njej opisani nerearno, nemogoče, če so povsem dobri recimo že samo zato, ker so bili med partizani! Kajti, če bi bilo tako, po vojni ne bi smelo v zvezi z njimi biti več različnih problemov in ne bi imeli zdaj več kaj reševati! To je idealizem. Gre za to, da se vidi, da je naša generacija le pošteno odslužila, svoj dolg, na katerega ga je spominjalo vodstvo osvobodilnega gibanja! Tisto, kar nam je zastavil naš čudni čas! In prav tako je z razno abstraktno navlako na področju slikarstva in ostale umetnosti sploh! Tisti, na katere to leti, bodo morda rekli, da gre za oživljanje »zdanovščine«, toda to bi bil jalov izgovor.

In prav tako nam tudi današnjost nalaga, da s pomočjo obdelovanja vsega preživetega — pozitivnega in negativnega v njem — gledamo naprej, da nas ne bo sram pred našimi zanamci! Pri tem seveda ne gre za širjenje vojaškega in vojnega vzdušja, temveč obratno: kdor se je vojskoval, vojno najbolj pozna in je zato najbolj proti njej! Zlasti proti taki, kot bi bila naslednja! In žame: na zdravi idejni in zgodovinski osnovi vzgojen državljani bodo razumeli vse to laže, kar je vsekakor dosti ceneje, kakor moralno nepriljubljen doživeti nenadne ali pa močne udarce, kot je bilo že večkrat v zgodovini!

Ivan Jan

Vojaške zanimivosti

KOLIKO TANKOV SMO UNICILI V NOB?

Po skrbno zbranih podatkih so naši borci med narodno-osvobodilno borbo uničili 928 sovražnikovih tankov. To je izredno veliko, če pomislimo, da naši borci razen ročnih bomb, steklenic z bencinom in protitankovskih pušk niso imeli nobenih drugih protitankovskih sredstev. Njihovo glavno orožje v borbi s sovražnikovimi tanki je bila hrabrost.

ZAHODNA NEMCIJA NABAVALJA V ZDA OKLOPNE TRANSPORTERJE

Po nedavno sklenjeni pogodbi bo ameriška vojska dobavila zahodnonemskim oboroženim silam 1932 oklopnih transporterjev »M13«. V skladu z zahtevami predstavnikov zahodnonemške vojske bodo vozila nekoliko predelali.

»INFLATOPLAN« KOPEŃSKIH ŽIL ZDA

V Združenih državah Amerike so izdelali novo vrsto letala, katerega nosilne površine napliježejo z zrakom. Letalo prevaja po zložnem stanju, po potrebi pa ga v desetih minutah napliježejo z zrakom. Njegova prednost je tudi v tem, da se lahko dvigne in spusti skoro na vsak teren.

ŠTEVILU ŽRTEV V HIROŠIMI IN NAGASAKIJU

Prva atomska bomba je eksplodirala 6. avgusta nad Hirošimo, tri dni kasneje pa je enako usodo doživelo mesto Nagasaki. Po podatkih specialne mednarodne komisije, ki je deset let raziskovala na japonskem posledice atomskih eksplozij, je bilo ob tej priložnosti od 440.000 prebivalcev Hirošime okrog 79.400 ubitih, drugih 68.023 pa poškodovanih. Okrog 50% vseh žrtev gre pripisati toplotnemu učinku eksplozije in požarom, 35% rušenju stavb in le 15% radioaktivnemu učinku atomske eksplozije. V Nagasakiju pa je bilo okrog 36.000 prebivalcev mrtevih, prav toliko pa poškodovanih.

LETALSTVO 5. BOSANSKEGA KORPUSA

Med borbami za Banjo Lukovo so enote 5. bosanskega korpusa na letališču Zaluzani zapolnile 11 letal, 17.000 bomb, preko 400.000 litrov bencina itd. To se je zgodilo 20. septembra 1944 ponoči. Ze nekaj dni kasneje so letala aktivno sodelovala pri borbah za Banjo Luko. V komaj šestih dneh so imela 35 borbenih poletov, pri čemer so bombardirala sovražnikove položaje in rezerve, sestrelila pa so tudi nekaj nemško transportno letalo. Ko pa so se naše enote umaknile iz pred Banjo Luke, so se tudi letala — razen dveh neuporabnih, ki so ju naši sami uničili — premaknila na letališče v Sanskem mostu, kasneje pa čez Split na zemunsko letališče.

PRVA FRANCOSKA PODMORNICA NA ATOMSKI POŠIB

Po največjih vesteh se bo prva francoska atomska podmornica lahko potopila do 330 metrov globoko, njena povprečna hitrost bo znašala okrog 37 kilometrov na uro, oborožena pa bo s torpedi z avtomatskim usmerjanjem na cilj. Kasneje bodo pristopili k izdelavi še dveh drugih atomskih podmornic, ki pa ju bodo opremili z diriganimi izstrelki francoske proizvodnje.

TRIFIBIJSKO VOZILO »LVHX-2«

Ameriška vojna mornarica proizvaja novo vozilo — kombinacija hidrogliser, ki lahko pluje, leti nad vodo (pri tem se oslanja na krila) ali pa se premika po kopnem na kolesih, ki jih po končani plovi po vodi porine iz trupa. Novo vozilo omogoča hitrejšo izvedbo izkrcavanja enot in opreme v amfibijskih operacijah spriču tega, ker lahko vozi s hitrostjo do 50 kilometrov na uro.

NAPRAVA ZA DESTILACIJO MORSKE VODE

Uprava za inženirjo ameriške vojske je pred kratkim končala s preizkušanjem nove naprave za destilacijo morske vode. Naprava, ki je zelo gibljiva in ki deluje na principu zbijanje pare, je pritrjena na posebno prikolico. Ko jo bodo pričeli izdelovati serijsko, bodo operativne enote dobile z njo učinkovito in ekonomično napravo za desalinizacijo morske vode. Poizkusi so pokazali, da s to napravo lahko v eni uri destilirajo 550 litrov morske vode. Za to delo porabi okrog 4 litre bencina. Princip zbijanja zraka pa omogoča, da obrambni deli, ki nastaja pri izhlapevanju, in da tako močno zmanjšajo porabo goriva.

SOVJETSKI JURISNI ČOLNI Z DIRIGIRANIMI IZSTRELKI

Nedavno je širša sovjetska javnost imela prvič priložnost videti nove jurisne čolne tipa »komar« in »osaa«, oborožene z diriganimi izstrelki. »Komar« teži 60 ton, dolg 26 metrov, širok 6 metrov, doseže hitrost 75 kilometrov na uro in je oborožen z dvema protiletalskimi topovima kal. 25 mm in dvema napravama za izstreljevanje raket »ladjaladja«. »Osaa« je še večja: teži je 150 ton, dolga 40, široka pa 7 metrov, doseže okrog 65 kilometrov na uro, oborožena pa je s štirimi napravami za izstreljevanje raket.

K sliki, objavljeni v 5. št. »TV-15«, nam je poslala podatke Slava Stanovnik iz Ljubljane (Poljanska 2). Posnetek je po vsej verjetnosti nastal oktobra 1943 v okolici Grosuplje, morebiti v Mlačnem. Dekleta na sliki predstavljajo okrožni komite SKOJ Grosuplje, ki je na poti na neko konferenco v Stično. Od leve na desno so: Slava Lenardič-Stanovnik iz Ljubljane; Jože (čigar priimka se ne spominja); Pepca Perovšek Šmarja pri Grosupljem; Pepca Perme iz Grosuplje, Danica Per-Olga iz Ljubljane in Zofka Radelj iz Črnomlja.

datke smo posredovali Muzeju NO v Ljubljani in se zanje toplo zahvalujemo! — Današnja fotografija: Partizani počivajo na bregu neke reke — Save, Soče, Sotle, Savinje, Kolpe, Krke, Drave? Kdo ve? — V češnje je dahnila prva pomlad, njiva čaka semena. In partizani — kam so namenjeni čez reko? — Kje in kdaj je nastala ta fotografija?

MORDA KDO VE?

Aleksander Učič iz Podgrada št. 90 pri Ilirski Bistrici, poizveduje za usodo svojega očeta Franca, ki je imel ilegalno ime Gogo. V OF je začel

sodelovati v drugi polovici leta 1942, po zlomu Italije pa je odšel v partizane. Četa, v kateri je bil, je doživela prvi spopad z Nemci na Mašunu; oktobra 1943 so ga še videli na Kozjanah v Brkinih. Menja je bil v četi II. bataljona Serceerjeve brigade. Po nepreverjenih podatkih so njegovi svoji zvedeli, da je padel na Grobniskem polju, kjer da je obkoljena ter skoraj docela bila uničena enota, v kateri je sodeloval. Kdor bi kaj podrobnega vedel o usodi Franca Učiča-Goga, ga prosimo, naj to sporoči na gornji naslov.

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠANJEM

Vozilo, ki ni ne ladja ne avtomobil

O aerogliserjih je širša javnost prvič pred štirimi leti, ko je britanski aerogliser »hovercraft« preletel Rokavski preliv. To je bilo prvo potovanje, ki so ga izvedli z aerogliserjem. To vozilo sicer lahko leti nad vodno gladino, vendar ga ne moremo imenovati ladjo. Leti tudi lahko neposredno nad kopnim, toda nima koles in zato ne spada med avtomobile. Čeprav leti po zraku, se od letal tako močno razlikuje, da ga tudi mednje ne moremo uvrstiti. Kakšno je torej?

Ko so pred tridesetimi leti pričeli izdelovati letala z nizkimi namesto izdelanih visokih kril, so opazili, da pri letalih, ki imajo krila nize vgrajena, nastaja med njimi in zemljo tako imenovana »zračna blazina«. Vendar takrat ni še nihče poskušal izkoristiti to odkritje za konstruiranje transportnih sredstev nove vrste.

Sele pred kratkim, ko so pri lahkih motorjih dosegli zadostno učinkovitost, so pričeli preizkušati vozila, ki ne bi plavala po vodi ali se premikala po kolesih, temveč bi drsela po »zračni blazini« nekaj centimetrov nad zemljo ali vodno gladino.

Pred šestimi ali sedmimi leti so v številnih britanskih, sovjetskih, ameriških in švicarskih laboratorijih zivahno razpravljali o tem vprašanju. Bilo je tudi precej takih strokovnjakov, ki so menili, da se bo »zračna blazina« pokazala neučinkovita in nezadostno stabilna. Njim v prilog je govorilo tudi dejstvo, da doletelj ni mogel še nihče po matematični poti dokazati, da v »zračni blazini« nastaja protipritisek.

Na vsi srečo so leta 1957 ta pojav dokazali tudi eksperimentalno v nekaterih raziskovalnih ustanovah. Takoj nato pa so pričeli z izgradnjo prvih aerogliserjev. Največ prototipov so na-

pravili v ZDA, prvi uspeh pa so dosegli Britanci. Od tedaj dalje so aerogliserji kot nova vrsta transportnih sredstev vzemirili fantazijo inženirjev in navdušili milijone bralcev poljudnega tiska.

Toda aerogliserji so še vedno v začetnem obdobju razvoja. Zato se ni moč tako oceniti njihovih prednosti in pomanjkljivosti, da bi že vnaprej določili področje njihove uporabe. Zelo veliko zanimanje zanje pa kažejo vojaški predstavniki, kar pomeni, da odpirajo nove perspektive glede prevajanja vojaških enot, orožja in materiala. Z aerogliserji je moč preprečiti vojsko in orožje čez morje na nasprotno obalo, če le ni ta prestrma.

Aerogliserji nudijo zelo lepe možnosti tudi v pomorskem prometu. Na-

valno ladje trošijo pri hitri plovi izredno veliko goriva. Celotni ladja s podvodnimi krili, ki se pri večji hitrosti dvignejo nad vodno gladino in dosežejo hitrost do 80 kilometrov na uro, se postavljajo vprašanje njihove rentabilnosti. Se večje hitrosti pa lahko dosežejo z aerogliserji, ki se med vožnjo sploh ne dotikajo vodne gladine. Zato že pripravljajo načrte — čeprav so na prvi pogled naravnost fantastični — kako bi izgradili velike čezoceanske aerogliserje, ki bi preleteli Atlantski ocean nekaj metrov nad morskno gladino v 32 urah. To pomeni, da bi bili sicer trikrat do štirikrat počasnejši od sodobnih potniških letal, toda hkrati prav tolikokrat hitrejši od najmodernejših potniških ladij.

Spriču tega, ker nosilnost aerogliserja narašča v sorazmerju z njegovo velikostjo — a večji aerogliserji lahko

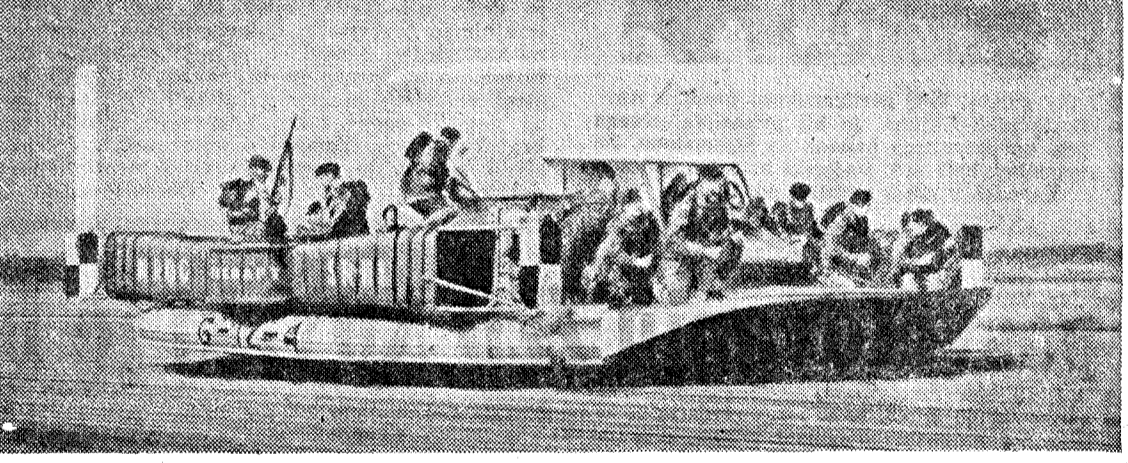
lete višje nad zemeljsko ali morskovo vrstino — pričakovajo, da bodo čezoceanski aerogliserji po velikosti ustrezali današnjim ladjam. To je potrebno tudi zato, ker nad morskimi valovi lahko lete le večji aerogliserji. Na podlagi statističnih podatkov pomorskih meteoroloških postaj ob Atlantskem oceanu so ugotovili, da so visoki valovi dokaj redki. Menijo, da bi dosegli zadostno varnost že pri poletih na višini petih metrov nad vodno gladino. Toda tako debelo zračno blazino pa lahko napravilo le veliki aerogliserji, ki po svojih dimenzijah že močno spominjajo na čezoceanske ladje.

Važna pa ni le višina, temveč tudi oblika morskih valov. Aerogliserji namreč zelo težko prenašajo strme valove. K sreči pa so izkušnje in merilne postavke, da navadno strmina valov ni večja od 11 stopinj. Celotno primeru, da

bi bili valovi bolj strmi, gre v prilogi aerogliserjem dejstvo, da se v takih primerih valovi lomijo in so zato toliko nižji.

Videli smo, da so aerogliserji počasnejši od letal in hitrejši od ladij. Ker pa so ladje tudi cenejše, bodo aerogliserji te težko tekmovali z njimi glede prevoza materiala. Po drugi strani pa je prevoz z aerogliserji cenejši kot pa letalski prevoz. To pomeni, da se bo za potovanje z aerogliserji odločilo precej takih potnikov, ki so jim ladje prepočasne, letala pa predraga. Zato ni pretirana trditve, da bodo aerogliserji kaj kmalu našli svoje mesto zlasti pri prevozu potnikov in njihove priljage, prav tako pa tudi pri transportu hitro kvarljivih robe. Čeprav ladij ne bodo potisnili ob stran, jih bodo vendar na marsikaterih področjih uspešno nadomestili.

BRITANCI SO S SVOJIM AEROGLISERJEM »HOVERCRAFT« DOKAZALI, KAKO GA JE MOČ KORISTNO UPORABLJATI TUDI V VOJASKE NAMENE

Partizansko zaledje Maribor v nacističnem peklu

Domislila se je, kako se je njen mož že pred vojno vne- mal za delavsko gibanje in kako rad je nudil levičarju, visokošolcu Bordonu v svoji hiši zavetje, da se je štiri mesece skrival pri njih.

Naposled je spregovorila mati, počasi in hladno: »Samo ena rešitev je.«

Otroku sta jo pogledala napeto, brez diha. Toda zastala je, beseda ji ni hotela iz grla. Končno se ji je izrgala. Medlo in malodušno je rekla:

»Plin!«

Izrekla je besedo, s katero se je borila ves večer. To je bilo še edino, kar jim je preostajalo. Tako se bodo lahko izrgali ponizanju, lakoti, udarcem in kdo ve kakšni strahotni smrti — deklet morda vajakom v plen, fant v kaki tovarni na pretežkem delu daleč od nje, od svoje matere, brez kakršne koli pomoči! Njene oči so bile pozorno uprte v otroka; kako bosta to sprejela? Nič se nista

zgrozila, njuna obraza sta bila mirna. Ni ju prestrašila; ono drugo bi bilo vse huje.

Roke so se ji povesele v kri- lo, slednji živci ji je popustili, kakor da se je rešila prehu- dega bremena. In vendar se ni mogla odločiti. Znova je spre- letel mater dvom. Fant je bil tako mlad, ničesar ni zakrivil, ne bodo ga ubili, spustili ga bodo. Ostati mora pri življenju.

»Ti, Utko, ne smeš z nama! Pri teti boš, k njej pojdi!«

»Saj ne morem zdaj, prepoz- no je, mama, in tudi nočem. Kaj bom sam na svetu in bom moral gledati Nemce? Z vama ostanem!«

Da, prepozno, se je spomni- la, zmede so se ji misli. Tako si je očitala mati in se vdala.

»Nič ne bo bolelo.« jima je dejala, »odšli bomo tja, kjer je atek. Zaspali bomo, šli bomo tja, kjer je mir.«

»Da, mama,« sta rekla oba otroka mirno in odločno.

(ODLOMKI IZ DELA MILICE OSTROVSKE »KLJUB VSEMU ODPOR«, KI BO TO POMLAD IZŠLO PRI ZALOŽBI »OBZORJA« V MARIBORU)

3

nemška armada premagana in strta, nemški narod poteptan in ponizan, z njimi tudi vsi nemčurji.« Nato je vzkliknila: »To se bodo jezili gestapovci, da smo jim usliši!«

Lepo so se oblekli, mati v črno, za pogreb. Skupaj so šli v kuhinjo. Fant je bil vesel, da je konec ponizanja v šoli, žalitev in zapostavljanja.

»Mama, kar cev prereži, saj plina ne bomo več rabili!«

Toda mati je samo obrnila ročico.

Vrata v spalnico so pustili odprta, objeli so se, poljubili in poslednjič legli.

Toda Armanda se je nečesa spomnila. Naglo je vstala in rekla: »Na kanarčka smo pozabili. Če že moramo umreti mi, njemu ni treba!« Stopila je k oknu, snela

kletko in jo postavila na tla. Naglo je še napisala listek: »Prosimo, da skrbite za kanarčka!« Vtaknila je listek v kletko in odprla vrata ter postavila kletko na hodnik. Nato je spet legla.

Plin se je bolj in bolj raz- širil po sobi. Vsi trije so bili popolnoma spokojni; zanje ni bilo več gestapa, ne zasliševa- vanj z bikovko v roki, ne zamreženih oken, ne s krvavi- mi lužami oblitih tal.

»Drago bodo plačali vse žrtve, tudi to našo noč!« je počasi spregovorilo deklet sredi svojih misli.

Spet molk, rahla omotica, in čez čas, kakor poslednja misel: »Samo to mi je žal, da moramo tako mladi za očkom, rada bi dočakala konec. Kako strašni so ljudje, ker jih vodi

Hitler. Naši pa ne bodo taki. Dobri bodo! In lepo bo kdaj živeti!«

Molk. Plin jih je omamil. Besede so bile redkejšje, težje, roka je še poslednjič božala drago bitje, že čisto medlo, brez moči. Kdaj pa kdaj je kdo še globoko zajel sapo. Šlo je že proti jutru, ko so mirno zaspali.

GROZNO PREBUJENJE

Megililo se ji je pred očmi. Zdelo se ji je, da sliši Armandine zadnje besede: »Samo to mi je žal, da moramo tako mladi za očkom!« in kakor da čuti dotik njenih usten na svojih ustnih.

Kaj je z njo? Misli so ji bile tako težke, niso se mogle iz- viti iz čudne megle. Belo po- stavbo je zagledala pred se- boj. Nekdo jo je držal za roko v zaplestju. Težke so bile veke, toda videti in spoznati mora: »Saj to je zdravnik. Zakaj zdravnik?«

Nenadoma je vedela vse. Morda, morda vendar? »Otroka? je dahnila vpra- šanje. Zdravnik je gledal ne- mo vanjo, potrdil njeno slut- njo.

Nadaljevanje

VESOLJA NAMENE

je sorazmerno zelo enostavna zadeva. Satelit na vsakih nekaj sekund oddaja na ultrakratkih valovih ustrezne radijske signale, ki jih navigatorji na morju, v zraku in na kopnem prestrezajo. Navigatorji pa morajo poznati »vozni red« satelitov, prav tako pa jim mora radar za sprejemanje satelita posredovati podatke o kotnih elementih. Na podlagi tega navigatorji s pomočjo majhnega elektronskega računskega stroja dokaj hitro ugotovijo svoj položaj na morju, kopnem ali v zraku.

METEOROLOŠKI SATELITI

Američani so leta 1960 sporočili, da se jim je posrečila izstrelitev meteoroloških satelitov »Tiros I« in »Tiros II« (beseda »tiros« je kratica za »televizijski infrardeči opazovalni satelit«).

Doslej so izstrelili pet takih satelitov, ki krožijo na višini kakih 800 kilometrov nad zemeljsko površino. Za pot okrog Zemlje rabijo le 108 minut. Sateliti so težki okrog 300 kilogramov. Opremljeni pa so jih med drugim tudi z dvojno televizijsko kamero, ki lahko posname slike s površine 1.650.000 kvadratnih kilometrov. Slike lahko s pomočjo televizijskega oddajnika takoj prenesejo ustreznim sprejemnikom na Zemlji, ali pa jih najprej posnamejo na videotruku, ki je podoben magnetofonskemu traku, in jih oddajajo šele takrat, ko se satelit približa kopenskemu sprejemniku postajam.

Doslej so televizijske kamere s teh satelitov posredovale nekaj deset tisoč uporabljivih posnetkov o razporeditvi oblakov in grobih posnetkov posameznih geografskih objektov.

Razen televizijskih kamer pa so satelite opremlili tudi s posebnimi infrardečimi detektorji, s katerimi merijo jakost toplotnega sevanja Zemlje in oblakov na različnih krajih in ob različnih časih. Izkušnje, ki so si jih tako pridobili, so s pridom uporabili pri razvoju ameriških vojaških satelitov za opredeljevanje službo tipa »Samos« in »Midax«, o katerih bomo podrobneje razpravljali prihodnjic.

Američani nameravajo v letu 1963 ostvariti načrt »Aeros«, ki

predvideva izstrelitev treh satelitov. Za razliko od dosedanjih naj bi ti sateliti krožili okrog Zemlje precej višje — 35.900 kilometrov na površino Zemlje. To pomeni, da se bo hitrost njihovega kroženja ujela s hitrostjo vrtenja Zemlje okrog svoje osi in da se bodo sateliti praktično zadrževali stalno nad isto točko na zemeljski površini.

Pričakujejo, da bo sistem »Tiros« skupno z drugimi, še bolj izpopolnjenimi sateliti posredoval točneje podatke v zvezi s cirkulacijo in ogrevanjem zemeljske atmosfere in tako omogočil napovedovanje dolgoročnih vremenskih napovedi. Ze dosedanjih satelitov pa so z registriranjem viharjev in orkanov pravočasno opozorili področja, ki so jih imeli zajeti viharji, na bližajočo se nevarnost.

Ameriška meteorološka služba je že organizirala prvi seminar za tuje meteorologe, na katerem jih je seznanila z obdelavo in uporabo meteoroloških podatkov, ki jih sateliti »Tiros« vsakodnevno dostavljajo. Spričo tega ni potrebno še posebej poudarjati, kakšen pomen imajo v vojaškem smislu.

(Nadaljevanje)

TRIJE NAPADI - TRIJE RAZLIČNI MANEVRI

V vasi Rečici je sovražnik imel močnejšo posadko, ki je bila sestavni del zunanje obrambe Karlovca. Brigada »Franjo Ogulinac« je v drugi polovici 1944 trikrat napadla to postojanko — vsakokrat drugače — in jo tudi trikrat zavzela.

Prvikrat so jo napadli frontalno iz smeri našega osvobojenega ozemlja. Čeprav je sovražnik pričakoval napad s te strani, so ga navzlic temu naši borci presenetili. Ponoči so se tako tiho približali, da jih straže niso opazile vse dotle, dokler jim borci niso skočili za vrat in jih razorožili. Enako so storili tudi z drugimi sovražnikovimi vojniki, ki so jih našli pri počitku.

Sovražnik je kasneje spet obnovil postojanko v tej vasi. Ko so naši borci drugič napadli posadko v Rečici, tega niso storili iz smeri osvobojenega ozemlja, zakaj sovražnik se je iz prvega napada tudi nekaj naučil, temveč so se priplazili v njeno zaledje, na pot, ki pelje iz Karlovca proti Rečici, in napadli sovražnikovo postojanko iz te smeri. Sovražnikova posadka iz te smeri ni niti najmanj pričakovala napada in presenečenje je bilo po-

polno: brigada je drugič zalela celotno posadko v Rečici. Ko je sovražnik še tretjič upostavljal postojanko v Rečici, je njena posadka vsako noč postavljala okrog vasi

Bojna iznajdljivost

močne zasede. Vse je kazalo, da do presenečenja ne more več priti. In vendar je prišlo! Spričo dolgotrajne suše je

reka Korana, ki teče ob vasi Rečica, postala tako plitva, da so se borci mogli približati vasi po njenem koritu. Na to »možnost« pa je sovražnik povsem pozabil in nanjo ni bil pripravljen. Tako so borci brigade »Franjo Ogulinac« še tretjič presenetili sovražnika in razbili njegovo posadko v Rečici.

Tako je sovražnik samo v nekaj mesecih v Rečici izgubil okrog 600 svojih vojakov, medtem ko je bilo med borci naše brigade v vseh treh napadih le kakih 20 žrtev.

Kmečki voz kot premičen zaklon

Novembra 1942 je 3. bataljon 15. udarne brigade napadal manjšo sovražnikovo postojanko v Zumberku. Naloga, ki jo je bil bataljon prejel, je bila silno težavna. Sovražnikovih vojakov v postojanki res ni bilo dosti, zato pa je bila okrog nje sama planjava, ki so jo sovražnikovi mitraljezi imeli pod zanesljivim nadzorstvom. Stab bataljona se je dobro zavedal, da bi juriš na postojanko pomenil smrt za marsikatero borce. Zato je sklenil, naj se poskušajo postojanki približati le manjše skupine. Vendar je bilo vse zaman. Skupine naših borcev so ves dan poplesavale okrog postojanke, toda vanjo niso mogli prodreti.

Medtem ko so starešine razmišljali, kaj naj store, so opazili, kako so borci iz ne-

kega dvorišča porivali pred seboj proti postojanki navaden kmečki voz, naložen s hlodi. V prvem hipu se ni še nikomur posvetilo, kaj pravzaprav borci nameravajo. Kmalu pa so videli, za kaj gre. Hlodi na vozu so borce varovali pred sovražnikovimi krogli, ki so se sicer zarivala v hlode, prebiti pa jih niso več mogle, ker jim je zmanjkalo moči.

Tako so naši borci srečno prispeli do postojanke. S tem pa je bil za njimi tudi najtežavnejši del naloge in vse, kar je bilo treba še storiti, je bilo neprimerno laže: v postojanko so skozi line nametali toliko bomb, da njihovim tovaršem iz bataljona res ni bilo več težko prodreti vanjo in prisiliti preživele sovražnikove vojake k vdaji.

S puškomitraljezom nad letalo

Četrty bataljon 4. črno-gorske proletarske brigade je bil avgusta 1942 na počitku v majhni hribovski vasi Gornje Vukovsko. Eden izmed puškomitraljezov tega bataljona je bil tudi Ratko Veljković. Odlikoval se je po izredni hrabrosti, hitrosti in iznajdljivosti.

Nekega dne, medtem ko so borci počivali, se je nenadoma pojavil nad vasjo italijanski bombnik tipa »Savoia«. Letel je nisko in iskal cilj, kamor bi spustil snope lahkih bomb. Brž ko so ga borci, ki so imeli že precej slabih izkušenj s sovražnikovimi letali, opazili, so se umaknili v zaklonišča, med dreve ali kam v senco. Veljković pa se ni zadovoljil le s tem, da bi gledal sovražnikove bombnik, kako spušča bombe, temveč

je pograbil svoj mitraljez, ga naslonil ob drevo, skrbno pomeril in sprožil.

Nihče ni pričakoval tega, kar se je zgodilo po Veljkovićevih prvih rafalih: iz letala se je najprej pričel valiti gost dim, kmalu nato pa se je bombnik pričel nekako opotekati, dokler se ni zrušil med skalovje.

Mitraljeze Veljković, ki ga je doseženi uspeh prav tako presenetil kot druge borce, od samega veselja ni vedel, kaj bi storil. Kaj takega se mu še ni primerilo. O dogodku pa se je v brigadi in tudi v drugih enotah še dolgo govorilo. Zares ni šala sestreliti sovražnikovega bombnika z navadnim puškomitraljezom in brez posebnega podstavka ter specialnih merilnih naprav.

DOGODKI, KI SO VZNEMIRILI SVET

Kdor je količkar stvarno presojal in ocenjeval politični položaj v Evropi zadnja leta pred izbruhom druge svetovne vojne, zlasti pa napadalnost nemškega in italijanskega fašizma, mu je bilo posevno razumljivo, v kakšno svetovno katastrofo vodi ta pot. In če je kdo ta politični položaj presojal in ocenjeval dovolj stvarno, je bila to KPS, ki je že po priključitvi Avstrije k nemškemu rajhu opozorila z razglednico Slovence na nacistično in fašistično nevarnost. Tedaj je nevarnost že trkala na jugoslovanska vrata, vihar je že vrtinčil črne oblake, plameni so že oblizovali ostrešje domačije, toda oficialni politiki in diplomati — ne samo jugoslovanski — so kakor noji tiščali glave v pesek. In ko so glave dvignili, je požar že zajemal Evropo, in z nje se je razširil skoraj na vse celine in oceane...

Rendulic pa se posebno sedaj ni mogel sprijazniti s tem. Ves načrt o obračunu s Titom je bil njegov in trdno je bil prepričan, da bo izpeljal to, kar njegovi predhodniki niso zmogli ter bo tako sam sprožil Hitlerju novico o uničenju Tita. Sedaj naj bi ga prehiteli. Ves njegov trud, priprave in načrti bi padli v vodo in tako bi mu speljali nagrado, ki jo je pričakoval po izpolnitvi Hitlerjevega ukaza.

UPORABA POSEBNIH ENOT »TRUP«

Do tedaj so komandanti 2. oklopne armade sporočili o vseh načrtih in pripravah proti Titu in njegovim enotam v NDH, o delu izvidniške in obveščevalne službe in o diverzantskih napadih, o katerih mu je major Zauerbruch redno poročal. Prav tako je imel tudi pregled nad enotami divizije »Brandenburg«, katere delovanje je bilo del splošnih priprav.

V štabu armade so načrtno proučevali partizanskega nasprotnika in njegovo taktiko. Uvideli so, da se načinu partizanskega vojskovanja lahko uspešno uprejo le z ustreznim načinom. Zato so pripravili, pripravo in izvajanje neprestanih gverilskih napadov proti partizanom, naskoke, posebne akcije, diverzije v partizanskem zaledju itd. S tem bi pri nasprotniku povzročil splošen preplah (karkršen je že bil v nemških in ustaških enotah) in bi s tako aktivnostjo prizadejali partizanom izgube tam, kjer bi se počutili varne. »Tako bi dosegli to, kar želimo,« so pojasnjevali v štabu.

Ustanovili so celo posebno šolo, v kateri bi izurili vojake za posebne enote, pripravljene za akcije proti NOV in partizanskim odredom. Šola je res pričela z delom avgusta 1943, v Trapistih v Banji Luki. Nekaj časa je bila podrejena štabu XV. planinskega korpusa, nato pa štabu 2. oklopne armade. Za upravnika šole so imenovali, dotedanjšega obveščevalnega častnika 114. divizije, kapetana Konopackega. Poučevali so strokovnjaki divizije »Brandenburg« in pripadniki II. oddelka Abwehra. Obveščevalni častniki divizij so poskrbeli, da so v šolo prišli le taki vojaki, ki so zmogli prenašati težave in napore in bili v neposredni zvezi z opravljanjem nalog posebnih skupin, imenovanih tudi »trupe«.

SLOVENCIM ZDRUŽIMO IN BRANIMO SE!

»NAČRT THEODOR«

(8)

2. VELIKI NAČRTI, TODA MAJHNI REZULTATI NEPRIJETNO PRESENEČENJE

Nihče ni voljan priznati, da je poražen. Tudi Rendulic je takoj pričel s pripravami za novo operacijo proti silam NOV. Njegov štab je zbral podatke, da se večje številno enot NOV zadržuje na področju Jajca. Domnevali smo, da je na področju Jajca tudi sedež Titovega štaba,« je pisal Rendulic.

Pred začetkom akcije pa je moral Rendulic urediti še drugo stvar, ki mu je pripravljala nemalo preglavic. Pojavili so se namreč ljudje, ki bi utegnili ogroziti njegove načrte in pobrati sadove, za katere je častihlejni Rendulic bolj od vsega na svetu želel, da bi bili samo njegova zasluga.

Rendulic je na nekem posvetovanju v štabu armade doživel neprijetno presenečenje. Pripravil mu ga je obveščevalni oficir, generalštabni major, Zauerbruch s svojim poročilom.

Načelnik obveščevalnega oddelka v štabu 2. oklopne armade Zauerbruch je stalno obveščal štab — predvsem pa načelnika operativnega oddelka in osebno Rendulica — o vseh podatkih v zvezi z NOV in partizanskimi odredi. Te podatke mu je dostavljala njegova obveščevalna mreža, prav tako pa tudi radijska prisluškovalna služba, vsa vojaška in esesovska obveščevalna središča in organizacije na operativnem področju 2. oklopne armade. Zauerbruch je na podlagi teh vodil tako imenovane pregledne sovražnikovih položajev, to je poročila, v katerih je opisoval razporeditev

partizanskih sil, njihovo moč, namene, oborožitev, smeri premikov itd. Na ustreznih zemljevidih je grafično prikazoval vse spremembe in položaje nasprotnika. Poročila in grafični pregledi so štabu zelo koristili zaradi temeljitejših priprav napada in je obveščevalni častnik imel v štabu važno vlogo.

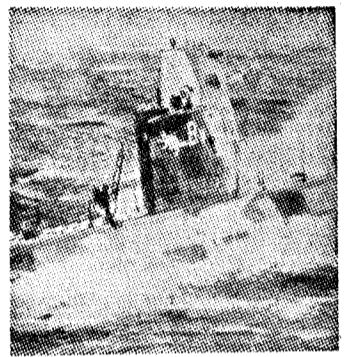
Zauerbruch je ob tej priložnosti obvestil Rendulica, da je na njihovo operativno področje prišla neka posebna skupina, ki pripravlja uničenje Tita in njegovega štaba. Obveščevalni častnik je nato pojasnil, da pripada skupina diviziji »Brandenburg«, in pričakuje pomoč 2. oklopne armade. Major Zauerbruch je v potrditev tega pokazal dopis, v katerem poveljnik divizije »Brandenburg«, general von Fulstein, 12. novembra obveščal štab 2. oklopne armade o nameravanim napadu na Tita in Vrhovni štab in zahteva pomoč Rendulicevih enot.

Renduliceva zaprepanost, ko je vse to slišal, je bila brezmejna. Saj so v Hitlerjevem glavnem stanu vendar njemu zaupali uničenje glavnih sil NOV in njegovega vodstva. To je Tita in Vrhovnega štaba. Tako pa bo njegov delo le postranskega pomena, pomagal bo le s svojo vojaško močjo akciji, ki bi jo izpeljali drugi. Strogi in zahtevni Rendulic ni nikoli dovoljeval, da bi se kdorkoli mešal v njegove zadeve ali mu nasprotoval. Brez pomislekov so morali podrejeni poveljniki izpolniti njegove ukaze. Če mu je kdo ugovarjal, ga je nemudoma odstranil, kot na primer generala Badera, ki je imel druge nazore kot Rendulic (glede vprašanj o imenovanju vojaških poveljstev v Albaniji).

OB ROBU

LETALSTVO REPUBLIKE GANE je v Kanadi nabavilo več dvomotornih transportnih letal tipa »Karibu«. Povprečna hitrost teh letal znaša 220 kilometrov na uro, preletijo pa lahko 2200 km brez spuščanja. V teh letalih je prostora za 32 vojakov z opremo ali pa za 12.000 kg tovora.

ŠVEDSKA PODMORNICA »BAVERN« je ena izmed podmornic srednje velikosti, ki jih Švedska gradi v lastnih ladjedelnicah. Podmornice te vrste, ki imajo 800 ton in so oborožene s torpedi, so zelo uporabne za delovanje v manjših morjih.

BALISTIČNE RAKETE postajajo čedalje bolj sestavni del oborožitve sodobne artilerije. Na sliki vidimo ameriško taktično balistično raketo »Honest John«, ki je dolga osem metrov, teška pa 2700 kg. Njen največji doseg znaša okrog 30 km. Leti s hitrostjo, ki je dvakrat večja od hitrosti zvoka.

Ali imajo res na vojnih ladjah »direktorje«?

»Direktor« na vojni ladji ni oseba, temveč poseben stolp, v katerem ugotavljajo vse potrebne elemente za merjenje in hkrati streljanje vseh glavnih ladijskih topov. V tem stolpu imajo merilne naprave, optične merilce daljave in ekrane merilnih artilerijskih radarjev. »Direktor« ima najvišjo lego na ladji zato, da imajo tako čimboljše preglednost nad morjem in nebom. Največkrat jih postavijo zraven poveljniškega mostu. Imajo pa jih vsi eksperimentalni rušilci (to so rušilci za spremljanje trgovskih in pomorskih vojniških ladij), rušilci in vse večje vojne ladje.

Topovi manjšega kalibra imajo navadno lastne »direktorje«, ki jih postavijo na različnih mestih vojne ladje. Nekateri večji rušilci in vse križarke imajo po dva »direktorja« za topove glavnih kalibrov — ločeno za topove na premcu in krmi.

Za zboljšanje proizvodnje ortopedskih pripomočkov

Vsebino resolucije o rehabilitaciji invalidnih oseb, ki jo je sprejela Ljudska skupščina LRS, smo objavili že v prejšnji številki našega lista. Pred sprejetjem te resolucije je v skupščini govoril ljudski poslanec Franc Kresc-Coban, podpredsednik ZZZB NOV Slovenije. V svojem govoru je najprej omenil vsebino resolucije in se nato zadržal ob proizvodnji ortopedskih pripomočkov. Med drugim je dejal:

Od pravilno izdelanega ortopedskega pripomočka je v največ primerih odvisen tudi nadaljnji razvoj rehabilitacije invalida, zato upravičeno izražam bojazn, da bo tudi vnaprej ob stanju, kakšno je na področju ortopedije pri nas, prav to največja ovira za uspešno delo na tem področju. Stalna konferenca je torej postavljena pred resno vprašanje,

kako bo lahko vplivala na proizvodnjo ortopedskih pripomočkov pri nas. Do sedaj je bilo to vprašanje že večkrat obravnavano. Glavni pobudniki takih razprav so bili potrošniki oziroma njihovi zastopniki, Republiški zavod za socialno zavarovanje, Svet za socialno varstvo, Ortopedska klinika, ZVVI itd. Rezultatov pa kljub kritikam in raznim spodbudam ni. Rešitve so se vedno iskale v investicijah v stroje in stavbe, čeprav lahko danes ugotovimo, da se te kapacitete uporabljajo v druge namene. Nismo iskali osnovnega problema, pa se lotili osnovnega problema, to je pridobivanja in vzgoje novih, mlajših kadrov, ki bi bili sposobni spremljati in uporabljati tehničen napredek ortopedije v svetu.

Ena izmed pomanjkljivosti pri prevzemanju ortopedskih pripomočkov po naročniku in plačniku je kontrola. Po izdelavi prejme največkrat invalid pripomoček kar po pošti na dom, naročnik pa račun za izdelavo. Sodim, da bi morali vsak izdelek preizkusiti na invalidu, ki naj mu ta pripomoček služi, in to skupno z zdravnikom specializmom in zastopnikom naročnika. Tako se pa dogaja, da se ta pripomoček drugi ali tretji pokvari, ali pa, da sploh ni uporaben, invalid pa mora prinesiti naročilnico za popravo, čeprav pripomočka še ni mogel uporabljati. Popravilo pa seveda naročnik plača. Omenim naj ponovno, da so se vedno v proizvodnji ortopedskih pripomočkov uvedene take norme, ki vplivajo na kvantiteto, nikakor pa ne na kvaliteto. Sodim, da je mogoče obdržati vse principe, ki veljajo za vsako proizvodnjo, tudi v ortopediji, dokler gre za serijsko izdelavo pol proizvodov in celo nekaterih finalnih izdelkov. Ne morem si pa zamisliti proizvodne norme takrat, ko gre za adaptacijo posameznih aparatov in protez na invalida samega.

Ob tem bi lahko ugotovili tudi pasivnost služb, ki so po zakonu dolžne skrbeti in zagotoviti invalidom potrebno kvaliteto opreme. Ta pasivnost se izraža predvsem v slabi kontroli izdelkov, v zastarelosti predpisov in v kratkih rokih trajanja pripomočkov. Ti roki bi bili lahko neprimerno daljši ali pa jih sploh ni treba, saj dober ortopedski pripomoček invalid zavrže le, če se do skrajnosti izrabi. Na račun rokov pa bi lahko dali več podudarka kvaliteti.

Svoj govor je zaključil s pripombami k nadaljnjemu razvoju rehabilitacije invalidnih oseb.

OPOZORILO NAROČNIKOM!

Uprava »TV-15« naproša tiste naročnike, ki zaradi tega ali drugega vzroka prejema naš list v dvojniki ali na dva ali več naslovov, da sporoče svoje ime in priimek ter svoj prejšnji in sedanj naslov. Tako se bomo izognili pošiljanju po več izvodov na isto ime ter tudi drugim reklamacijam.

Poleg vzgoje primernih kadrov pa so nujni še drugi ukrepi. Tu mislim predvsem na uredbo o tipizaciji in standardizaciji pripomočkov, kakor tudi materiala za njihovo izdelavo.

Ko je nato obsodil primitiven način izdelovanja raznih proteznih delov, je ugotovil:

Med številnimi podjetji, ki se v Jugoslaviji ukvarjajo z ortopediranjem invalidov, ni nikake proizvodne kooperacije. Tipizacija in uvedba gotovih standardnih tipov določenih delov protez pa bi prav gotovo vplivala na izboljšanje kvalitete.

V nadaljevanju je naglasil potrebo sodelovanja zdravnika pri prilagoditvi ortopedskega pripomočka in privajanju na njega uporabo ter nadaljeval:

Brez dvoma tudi ne vpliva stimulativno na razvoj ortopedije pri nas terenska razdelitev področij ortopedskih podjetij, ki imajo tako nekak monopol. Invalid danes ne more naročiti proteze, kjer bi želel in mislil, da bi mu jo izdelali nekoliko bolje, ker mu to ne dovoli plačnik. Zato je takorekoč na slabšem kot zavarovavec, ki ima pravico izbire zdravnika. Ortopediranje pa je tudi del zdravstvene zaščite.

UGODNOSTI ZA INVALIDE V ZAKONU O OBRRTNIŠTVU

V zakonu o obrtništvu, ki ga je sprejela Zvezna ljudska skupščina 25. marca, so predvidene določene ugodnosti za vojaške vojne invalide. V zakonu je namreč tudi določilo, ki pravi: Kot postransko dejavnost lahko opravljajo usluge za potrebe občanov tudi osebe, ki so v delovnem odnosu, osebni upokojeenci, vojaški vojni invalidi, invalidi dela, gospodinje in osebe, ki niso v delovnem razmerju, ako so strokovno usposobljene za opravljanje te dejavnosti in ki to svoje delo prijavijo organom občine, na katere področju stanujejo.

K temu zakonskim določilom je treba pripomniti, da je še posebno važno, da je omogočeno vojaškim vojnim invalidom in tudi delovnim invalidom ter upokojeencem, da lahko, če so strokovno usposobljeni, odprejo svoje obrtne delavnice.

SPREJET JE ZAKON O SPREMENBAH IN DOPOLNITVAH ZAKONA O VOJAŠKIH VOJNIH INVALIDIH

Zvišanje invalidnin

S sprejetjem zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaških vojnih invalidih so v invalidski zakonodaji uvedene precejšnje spremembe, toda zvišane so samo invalidnine težkih invalidov. Seveda ne smemo pri tem prezreti dejstva, da so bili pred tem močno omiljeni pogoji za invalidski dodatek, ki danes znaša že 15.000 din mesečno. Prejema ga 14.079 vojaških vojnih invalidov in 46.767 družin padlih borcev.

Z novimi zakonskimi določili so se invalidnine od I. do VII. skupine zvišale za 24,63 % in znašajo:

Skupina	Mesečno dinarjev
I.	28.000.—
II.	19.000.—
III.	15.000.—
IV.	11.000.—
V.	8.000.—
VI.	5.000.—
VII.	3.500.—
VIII.	2.000.—
IX.	1.500.—
X.	1.000.—

Novost v zakonu je uvedba ortopedskega dodatka. Ta je priznan tistim invalidom, ki imajo težje telesne poškodbe kot posledice ran, kakor tudi tistim, ki so jim zaradi bolezni amputirali kak ud ali so izgubili vid.

Ortopedski dodatek ima 4 skupine: 8000 din pri telesnih poškodbah I. skupine, 6000 din pri poškodbah II., 4000 din pri poškodbah III. in 2000 din pri poškodbah IV. skupine.

Do dodatka za tujo pomoč imajo pravico tudi invalidi II. skupine, če jim je ta potrebna. Invalidom I. skupine se prizna vsa pravica na povračilo stroškov za socialno zavarovanje spremljevalca.

Novost sedanjih zakonitih določil je v tem, da se bodo invalidnine od VIII. do X. skupine izplačevale enkrat letno, in to vnaprej.

Vdove invalidov I. skupine imajo po novem zakonu pravico do družinske invalidnine ne glede na starost. Uvedena je tudi obvezna revizija najvažnejših oddelkov postopnega organa za reševanje invalidskih zadev.

Iz bratskih republik

Srbija

Pred kratkim je bilo v Beogradu posvetovanje ZZZB NOV Srbije. Udeležili so se ga tudi predstavniki okrajnih in republiških komisij za varstvo borcev in invalidov. Kot gostje so prisostvovali zasedanju generalni sekretar Zveznega odbora ZZZB NOV Jugoslavije Stjepan Funarić, sekretar Ljudske skupščine Srbije Milivoje Radovanović in drugi. Na posvetovanju so v zelo razgibani razpravi obravnavali najaktušnejša vprašanja: metodo dela, reševanje materialnih in socialnih vprašanj članstva, plan dela predsedstva v tekočem letu, osnovanje fonda za socialno aktivnost in predlog proračuna predsedstva za leto 1963.

Na posvetovanju so ugotovili, da so organizacije ZB Srbije pravilno razumele in izvajale načela Statuta in sklepe kongresa ZZZB NOV Jugoslavije. Nova organizacijska struktura je veliko pripomogla k doseženim uspehom... Porasla je samostojnost združenj borcev. Organizacije so opustile že skoraj ustaljeno kampanjsko delo, ki ni rodilo uspehov, in pričele sistematično reševati vprašanja. Na posvetovanju so ugotovili, kako pomembne in delovne so lahko krajevne organizacije, ki postajajo nosilci in pobudniki najširšega družbenega in političnega življenja v občinah.

Makedonija

Predsedstvo ZZZB NOV Makedonije je na seji razpravljalo o novem programu dela, ki ga bodo morale novoizvoljene komisije uspešno izvajati. Člani so bili soglasni, da se morajo v prihodnje nekatera vprašanja reševati s sodelovanjem članstva. Uveljavljanje pravic borcev NOV, invalidov in otrok padlih borcev naj se v prihodnje izvaja z večjo odgovornostjo in posluhom. Z odobravanjem so ocenili Pravidnik o načinu dodeljevanja posojil udeležencem NOV, kar bo vsekakor pripomoglo k hitrejšemu reševanju stanovanjskega vprašanja.

Hrvatska

Na posvetovanju predsedstva ZZZB NOV Hrvatske so obravnavali predvsem hitrejšo reševanje stanovanjskega vprašanja in razdelitev zveznih sredstev za gradnjo stanovanj borcev in invalidov NOV v višini 600 milijonov dinarjev. Iz razprave je bilo razvidno, da je akcija predsedstva ZZZB in republiškega izvršnega sveta v občinah za pospešeno gradnjo stanovanj udeležencem NOV presegla pričakovanja. Predsedstvo je priporočilo, da se težišče gradenj osredotoči na enosobna in dvosobna stanovanja. Povprečna vrednost naj bi ne presegla 3 milijone din.

Sprejet je bil sklep, da če se sredstva, ki bodo dana občinam na razpolago za gradnjo stanovanj, ne porabijo do druge polovice tega leta, odvzamejo in dodele tistim komunam ali gospodarskim organizacijam, ki jih bodo lahko takoj uporabila.

Dr. Bogomir Magajna

Na pragu šestdesetega leta življenja je 27. marca umrl v Ljubljani pisatelj in zdravnik dr. Bogomir Magajna. Rodil se je v Gornjih Vremah pri Divači in po klasični gimnaziji v Ljubljani se je posvetil medicini. Med okupacijo je bil interniran, po zlomu Italije pa je postal partizanski zdravnik.

Dr. Bogomir Magajna je bil eden od redkih plemenitih ljudi z velikansko vero v človeka. Njegovo ime je sinonim za dobrega človeka. K njemu so se zatekali tisoči bolnih in obupan iz vse domovine, in za vsakega je imel obilno prigrizke utehe in nove vere v življenje. Bil je posebej blagin v drina in plemenitost, velikan z otroško dobrim srcem. Kot tak se je zapisal v srca vseh, ki so ga poznali, kot tak bo živel v našem spominu.

Križanje

»Kje so partizani?«

Kmet Janez in njegov sin strmita nekam naprej, kot da sploh nista čula vprašanja. Major se takoj zave, da ne bo opravil z lepo besedo in nesar in ponovi vprašanje s surovim, mrkim glasom, kmet Janez in sin pa ne odpreta svojih ust. Major je samo namignil in že so plahili volaki in bijejo očeta in sina s pestmi v obraz. Takoj se jima je utila kri iz nosa in ust in curljala na tla, na tisto trato pred sotočjem...

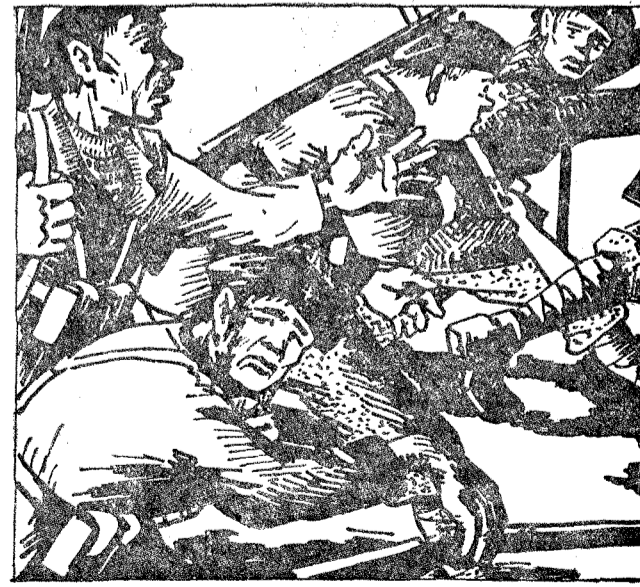
»Kje so partizani,« je rjovel major naprej, medtem ko so deževali udarci toliko časa, da se nista oče in sin zgrudila; toda zavesti nista izgubila. Major je pozabil na svojo veličastno rimsko pozo, planil je kvišku in stiskal cev svoje beretke sedaj na očeta, sedaj na sinovo čelo. Oče in sin sta se gledala z neskončno tugo v oči, toda nista odprla svojih ust. Pobesnili major je odmaknil beretko in isti hip so se zazrle njegove oči na steno, belo steno bližnje cerkve in na ogromen lesen križ z velikim Kristusom na sebi. Skoraj do strehe je segal križ. Major se je pomiril in zopet mu je zaigral droben, droben smehljaj. Na ustnicah. Njegova povejla so bila hitra in kratka in prav tako hitro so prišli volaki od kamiona z žebli in kladivom. Potem so zagrabili očeta in sina in ju vlekli po tleh čez malo pokopališče do tiste bele stene s Kristusom. Še se je nekaj zganilo v majorjevem srcu in kakor bi hotel opravičiti samega sebe, je zopet zavpil nad bednima človekoma:

»Kje so partizani?« Z roko jima je kazal na žebli, kladivo in tisto belo steno. Kmet Janez in njegov sin sta se zadržala drug v drugega, komaj vidno sta se obema premaknile ustnice, le za hip, a besede ni bilo iz ust. Major je zopet povejval hitro in hlasno in volaki so z glasnim vrščanjem dvignili najprej sina in ga stisnili k steni. Tolmač je začel bledeti, major pa je stisnil roke ob svoj bok. Nič več ni govoril major. Potem so stisnili k steni še očeta...

Vsi volaki so se medtem zbrali na majem pokopališču, preklinjali so in psovali, le tolmaču je postalo slabo in je omahnil na tla. Major je strmel in strmel na belo steno in na strašno spačena obraza kmeta Janeza in njegovega sina. Hipoma mu je čudna misel prešinila možgane. Sele ta hip se je zavedel, da so oba pribili na Kristusovo desno stran, na Kristusovi levi pa je zijala bela praznina, vsa strašna v svoji mrtvi goloti. Nelizerno grenka slutnja je zajela majorja. Še en prostor je prazen, toda tisti prostor je na Kristusovi levi strani. Slutnja bodrosti, polna neme strašne groze. In silen kes nanekrat. Major je planil z beretko v roki in sprožil v srce očeta in sina, da bi jima skrajšal trpljenje. Čez nekaj hipov sta se obe glavi povesili navzdol, iz oči je zasijal velik mir. Kri je polagoma curljala navzdol po teteh in pojila tisto bedno pokopališče. Major je zbežal na cesto in ukazal odhod. Zavedal se je, da ni križal razbojnikov, ampak dva plemenita, silna človeka.

Sonce je zahajalo in senca pokopališkega zidu je počasi lezla po truplih navzgor. Polagoma, polagoma se je vzpenjal lunin krajec nad gore. Motna nejasna mesečina je osvetljevala opustošeno in zapuščeno vasico, črno ožgano tramovje, belo cerkev in strašno sliko na njeni steni. Skozi smrtno tišino se je plazila po vseh starih žena in mati počasi, počasi med grobovi. Njene oči so se svečile kot dve luči. Ko je dospela do stene, se je začela polagoma vzpenjati med možem in sinom počasi, počasi navzgor. S prsti se je naslonila na zid in stisnila levico na možovo srce in desnico na sinovo srce, kot bi hotela zaustaviti križ, ki je še vedno počasi curljala navzdol...

Tako, o duce, so izpolnili tvoj ukaz in tvoj spomin res nikdar ne bo prešel med nami.

22. Rezko je zaregljala brzostrelka, rafal za rafalom je presekla tišino... Belogardisti, ki napada niso pričakovali, so bili silno presenečeni. Nekateri so se vrgli v sneg, drugi poskušali bežati, se spotikali, padli. Strahopetci in širokoustneži so pozabili, da tudi sami nosijo orožje. Neusmiljeno so med njimi sikale kroglice. Maks je v nastali zmešnjavi zakričal: »Mitraljezci, naprej, na juriš!« Njegov glas je odmeval v zimskem dnevu kot grom. Še en rafal je spustil Maks med »belčke«. Kot podsekana sta se zvalila dva mrtva belogardista. Tretji, težko ranjen, se je zvijal v snegu. Čez nekaj trenutkov je bilo zopet vse tiho. Belogardisti so bežali, kar so jih le nosile noge.

23. Medtem ko so prvi bežeči belogardisti v divjem begu že dosegli gozd, so se Maksu, ki je hitel za bežečimi, pridružil nekateri tovariši. »Za njimi!« se je slišal odločen glas. Zasedovalci so stekli, da je za njimi prišel sneg... Drr... drr... drr... je vnovič zaregljalo v zasneženo pobočje. Nekaj zaostalih belogardistov se je vrglo v sneg, kjer so obležali. Niti poskušali niso več bežati. Ko so zasopli partizani prišli do njih, so jih pričakali z dvignjenimi rokami. Z javkajočim glasom so moleldovali za življenje in z neizmernim strahom v očeh zrlji v partizane. »Nismo klavei, kot ste vi!« jih je strogo zavrnil Maks. »Vstanite, z nami pojedete!« Partizani z ujetniki so se zadovoljno vračali h gostilni.

24. Ujete belogardiste, ki so bili videti nad vse skesanji, česar pa so bili partizani že vajeni, so odpeljali na zaslišanje h komandantu brigade. Nič več samozavestnega ni bilo v njih. Tisoč izgovorov so našli. Bili so zapeljani, imeli so številne družine in tako so »seveda« morali postopiti v belogardistične vrste. Molče in s prezirrom so partizani poslušali moledujoče hlape. Maks pa je bil nemalo ponosen na uspehi podvig. Že se je zaslišal ukaz: »Četa zbor, odhod!« Zlatorumeni žganci, ki so jih partizani naročili in plačali, so ostali nedotaknjeni. Ni bilo časa. Morali so se pravočasno umakniti. Veseli hitre zmage so partizani zapuščali gostilno in čeprav trudni in lačni, čvrsto zagazili v visoki sneg.

V Leningradu so nedavno preizkusili semafor, ki »misli«. Ta semafor, ki so ga izumili sovjetski strokovnjaki, lahko na osnovi lastnih »sklepov« uravnava promet na križišču, pri čem preceni položaj ter odpre signal za prehod na tisti strani križišča, kjer čaka trenutno največ vozil, prvenstveno prepušča gasilska, bolniška in miličniška vozila. To edinstveno avtomatsko ravnanje promet na križiščih lahko celo zapiše številko avtomobila, ki drvi s protipredpisano hitrostjo ali ki navzlic zapornim signalom, prevozi križišče.

Lani je bila vsaka 4 knjiga na svetu tiskana v ZSSR, kjer so 1962. izdali 767.000 različnih knjig v 1.200.000.000 izvodih. Tako je lani bila ZSSR po številu izdanih knjig prva na svetu.

Po revoluciji so tiskali v ZSSR 1900-krat dela L. M. Tolstoj v 105 milijonih izvodov, več ko 2000-krat Puškinova dela v približno 100 milijonih izvodov in 1270-krat dela A. P. Čehova v več ko 50 milijonih izvodov.

Italijani se zaradi prenaseljenosti močno selijo v tuje dežele. V zadnjih 16 letih se jih je samo v Avstralijo izselilo več ko četrt milijona.

Stroški za mornariško blokado Kube so znašali 180.000.000 dolarjev (po urad. tečaju 135.000.000.000 din.). Ta bogata dežela, ki tako lahko razmetava sredstva za vojaške namene, ima med industrijskimi deželami najklavnejšo socialno zaščito.

Na svetu je še vedno dovolj bedakov... Neke prebrisanece je dal v neki chi-

Dobro je, če veste...

caški časnik oglaš, da prodaja lastnoročno pisani dnevnik praočaka Noeta in dve lastnoročno napisani pismi praočaka Abrahamu. In se je oglasilo kar 42 »pametnjakov«, ki bi radi kupili ponujene rokopise...

V Belgiji so že pred sto leti pregnali oziroma ubili zadnjega volka, no v letošnji izredno hudi zimi so se v belgijskem gorovju Ardenih znova pojavili volkovi.

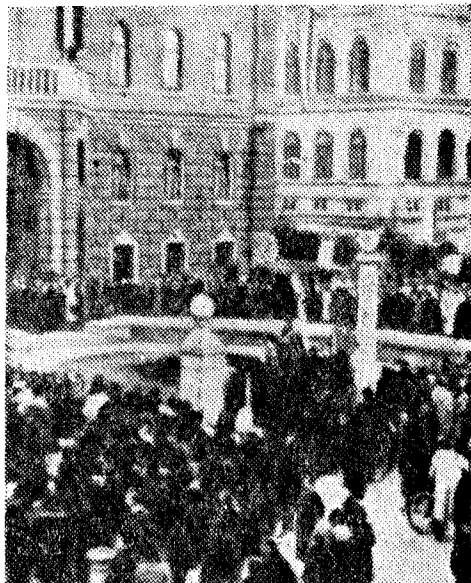
Kenguruje v Avstraliji utegnejo popolnoma iztreti, saj so samo 1961. l. izvozili iz Avstralije kar 5.700.000 kg kengurujevega mesa. Ni pa znano, koliko kengurujevega mesa so pojedli v Avstraliji. Ljubitelji kengurujev zahtevajo od avstralske vlade, naj izda zakon, ki bi prepovedal izvoz kengurujevega mesa.

Dolžina železniških prog v naši državi je znašala konec lanskega leta 11.900 km in sicer dolžina normalnotirnih prog 9200, dolžina ozkotirnih prog pa 2700 kilometrov.

ZSSR ima najmodernejšo vojno mornarico na svetu, je napisal sovjetski admiral Goršakov v moskovski »Pravdi«. Goršakov zatrjuje, da ima sovjetska mornarica atomske podmornice, ki lahko izstreljujejo rakete izpod vodne površine.

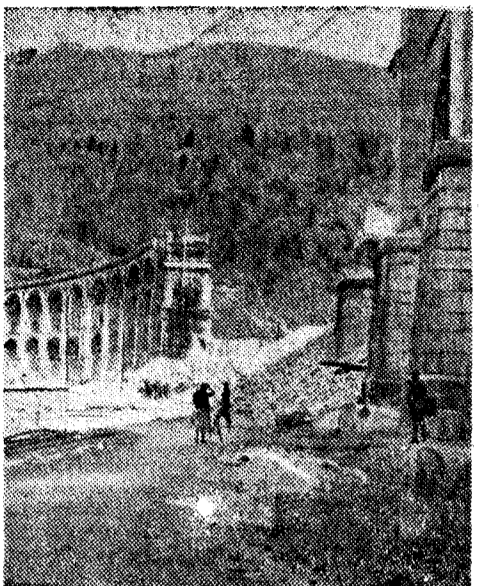
Kaj vse se zgodi v eni sami minuti? V eni minuti prileti na Zemljo okrog 6000 meteorjev, Zemlja (in mi z njo) predirja okrog Sonca 1750 km daleč, na zemljo pade iz oblakov 400 kubičnih metrov dežja, reke pa odnesejo 35.000 ton zemlje v morja...

»TV-15« izhaja dvakrat mesečno. Izdaja ga predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana, Titova 17. — Tisk in ključ: CŽP »Ljudska pravica«, Ljubljana. — List ureja uredniški odbor. Glavni urednik France Šušteršič, odgovorni urednik Črtomir Sinkovec. — Letna naročnina znaša 350 dinarjev, posamezna številka stane 20 dinarjev. Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV-15«, Ljubljana, Gosposvetska cesta 2/I, p. predal 593/XI, ali na čekovni račun pri Narodni banki 600-11/608-29. — Telefonska številka uredništva in uprave 21-901. — Rokopisov ne vračamo.

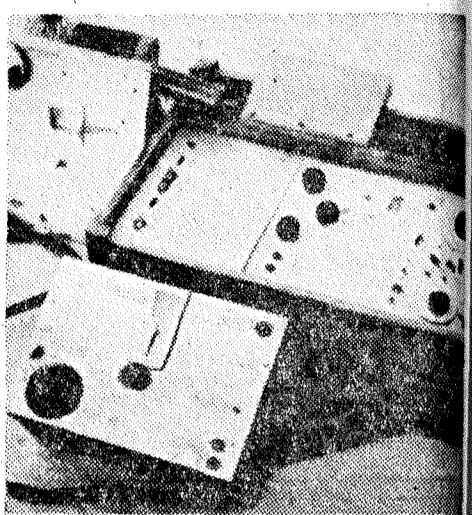
Pristop Jugoslavije k trojnemu paktu je sprožil po vsej državi viharne demonstracije in val ogorčenja. Najprej so planili na ulice Beogradjani, potem pa se je razširil vihar na vsa večja mesta. V Ljubljani so nad izdajstvom vlade Cvetkovič-Maček najodločneje izrazili svoj srd z demonstracijami napredni študenti; ogorčne demonstracije ljudskih množic pa so bile tudi v Celju in Mariboru, čeprav so bili tu že močno na delu kulturnodovci. Katere demonstracije prikazuje posnetek?

Ceprav je bila jugoslovanska meja proti Italiji zavarovana z močnimi betonskimi utrdbami, so te utrdbe ostale gluhe in neme, ko se je mimo njih valila v deželo sovražnikova vojska. To pa predvsem zaradi izdajstva višjega oficirskega kadra. Kljub temu so nekateri oddelki jugoslovanske vojske na lastno pest minirali in rušili mostove in prometne naprave. Tako sta bila porušena železniška nadvoza pri Verdu in Preserju. Kdaj je bil porušen borovniški viadukt?

Hiša, ki je na fotografiji, stoji v Zirovnikovem grabnu, nedaleč vstran od glavne ceste Ljubljana—Polhov Gradec ob odcipu na Katarino. To je domačija pri Oblakovih, ki so jo bili 19. marca 1943 požgali italijanski vojaki v družbi z belogardisti, medtem ko so domače odgnali v internacijo. Po vojni je hišo obnovil Glavni odbor ZB NOV, saj je v tesni zvezi z delovanjem OF v Dolomitih. Kdo je prebival in deloval v Oblakovi hiši od novembra 1942 do marca 1943?

Po odredbi Visokega komisariata za Ljubljansko pokrajino 25. marca 1942 o obvezni oddaji radijskih sprejemnih aparatov in odstranitvi radijskih anten, je 4. aprila 1942 utihnil v Ljubljani tudi radijski oddajnik OF, imenovan »Kričac«. Ta je oddajal vsako sredo in soboto na valovni dolžini 27 metrov. Kljub nenehnemu zalezovanju se italijanski policiji in vojski ni posrečilo, da bi ga zasačila. Skoraj pol leta se je potikal po Ljubljani in v tem času oddajal na 17 različnih mestih. Za katero obletnico se je »Kričac« prvkrat oglašil?

»SE BOJIŠ...?«

— Se bojiš...?

Če bi ga naravnost vprašal o tem, bi bil nemara rekel, da ne, v resnici pa še sam ni natančno vedel, kako je z njim. Da ga je bilo že nekajkrat strah, to je bilo očitno. Nikoli si ni prikival tega.

Te misli so se pletle v kurirju Vidu, ko je tako med potjo premišljeval o sebi. Sam sicer ni mogel najti pravega odgovora na vprašanje, ki si ga je zastavil. Po vseh tistih praskah, ki so jih imeli z Nemci, tega ne bi mogel presoditi. Streljal je, kakor so streljali drugi: nekam predse, v sovražnika, ki ni bil otipljiv. Seveda so bili tudi taki, ki so ravnali drugače. Ris je na primer vselej, kadar je zadel, vrezal v kopito črto. Trdil je, da nikoli ne sproži, če nima ničesar na muhi. Vid ni bil med tistimi, ki so ga skušali posnemati. Takoj skraja je čutil, da za junaštvo nima daru. To prepričanje je v njem tlelo vse dotlej, do spopada v Rači.

— Rače nikoli ne bom pozabil, si je že nekajkrat rekel Vid.

In če bo kdaj doživel leta, ki jih je imel njegov ded, in če bo pripovedoval otrokom o vojni, kakor je ded pripovedoval o Galiciji in o soški fronti, bo začel s spopadom v Rači. Morebiti ne bo povedal vsega, tistega, kako je odrevenel pred Nemci, ne tega že ne, pa saj je v življenju toliko stvari, ki jih človek še samemu sebi ne mara priznati, in zgodbe, ki se razširjajo med ljudmi, so navadno popravljene.

Zdavnaj so se že izkopali iz zime in pozabili na tegobe, ki sta jim jih prinašala mrz in mokrota. Pšenica je bila že to-

likšna, da je povsem zakrivala može, ki so ležali v njej. Někje za hrbtom je besnelo streljanje. Tam je bila brigada, ki se je že ob zori spopadla z Nemci. Cesta pod njimi je bila bela in prašna, v zemlji pa je še vedno ticala vlaga; Vid jo je čutil skozi suknjiče, ko se je s komolci opiral na tla.

»Bodo prišli?« je vprašal Blaž.

Ležal je nedaleč stran in kazal utrujen obraz. Vid ga je bežno pogledal in zmnignil z rameni. »Morebiti jih ne bo,« je rekel Vid.

Med žitnimi bilkami je gledal na cesto. Rahel veter je potegnul s severa in nežni, bledozeleni listi so se zganili in zasušili. Od nekod je prilezla mravlja, tipala je med grudicami prsti in se vzpenjala nanje.

— Kako se trudi, je mislil Vid.

— Kaj je ni strah? Možejo so mirno ležali v žitu. Mednje so segali oddaljeni glasovi iz vasi onstran polj: mukanje živine, lajež psov...

Za trenutek je postalo vse tiho.

— Slutijo nas, je obšlo Vida. Tedaj so prišli.

Ne v avtomobilih, kakor so jih pričakovali. Dve razpotegnjeni vrsti sta se kakor tipalke velike živali oprezno pomikali po obeh straneh ceste in iskali. Potem je počilo.

Postave na cesti so polegle. Iz jarka so udarili strelji in po zraku so zažvižgale mine. Vida je zajelo kakor val. Ni se ganil, samo streljal je. Sprožil je v presledkih in vselej, kadar mu je zasikalo mimo ušes, stisnil zobe in pritrtil brado v zemljo. Zadaž nekje je zastokal ranjenec in potem je tik nad njim zajejala mina.

— Ta bo udarila... je pomislil.

V visokem loku je dosegla tla in za trenutek se mu je zadrželo, da je videl njen lopatasti rep, ki je zaplesal nad zemljo. V naslednjem hipu je vzdignilo sloj prsti, v ušesih ga je zabolelo in tema se mu je naredila pred očmi.

Ko se je spet ovedel, je ostal sam...

— Sam? se je ustrašil. Previdno je vzdignil glavo in pogledal po pšenici, ki je bila vsa zgažena, in potem k cesti in videl postave, ki so se vzdignile iz jarka. Zajeten Nemec je stopal naravnost proti njemu. Zdel se mu je visok kakor gora in bil je blizu, da je razločil sleherni črto na njegovem obrazu, umazane srage, ki jih je pustil pot, ki je polzel izpod čelade, in svetle rdečkaste dlake, ki so mu preraščale brado.

— To je konec, je pomislil.

Ves je odrevenel, začutil je hlad okoli života in nekaj se mu je zagostilo v grlu. Nemec je bil sicer spet za korak bliže, škorenj je še vdrl v mehko prst

in težka postava se je nagnila naprej.

— Nekaj bi moral storiti, se je mučil Vid.

Oni je spet napravil korak. — Moral bi...

Tedaj pa se je v Vidu nekaj razvozlatilo. Počasi je vzdignil cev, jo nameril onemu v koleno... v medenico... v trebuh... Tedaj je pritisnil. Strelji so udarili v tesnem zaporedju. Nemec se je zamajal in klecnil in postave, ki so se bile vzdignile, so spet polegale in zdrknile v jarek.

V tistem trenutku je Vid planil. V dolgih skokih se je pognal po pšenici in se stisnil k tlom, brž ko so za njim udarili strelji. Potlej je spet tekkel in znova legel in pot se mu zdela neskončno dolga... šele v gozdu je dohitel svoje.

— Smo mislili, da smo te iz-gubili...

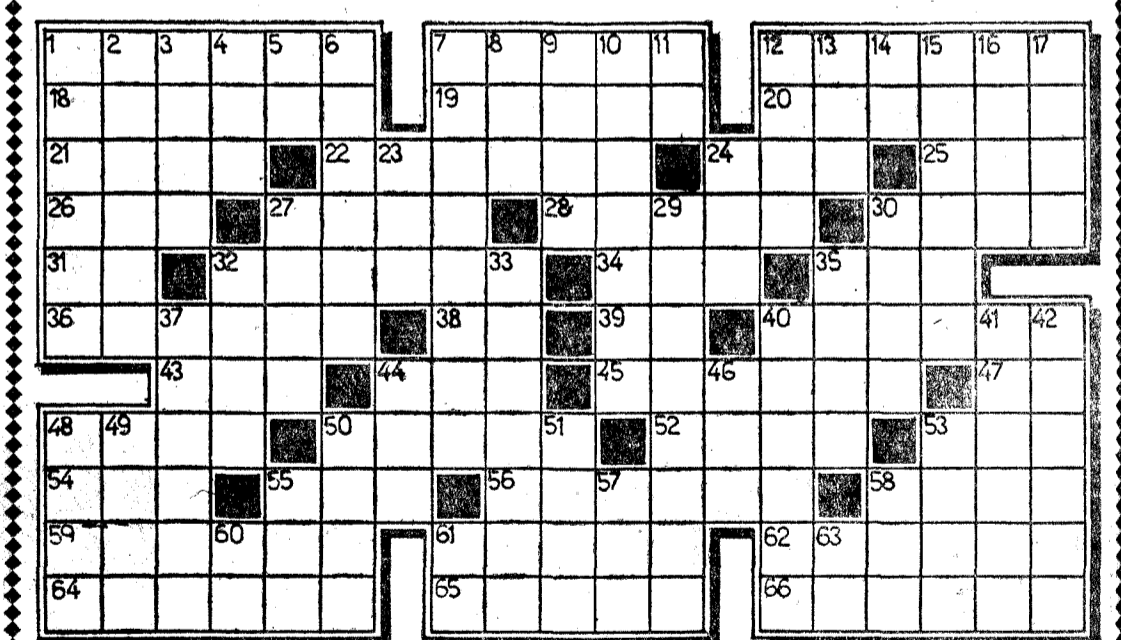
Samo to mu je še zvenelo v ušesih.

Zdaj pa, ko stopa po svoji kurirski poti, ga moti vprašanje:

— Se bojiš?

Odgovori na »Znanje in spomin«:
Studentske pred ljubljansko univerzo
10. aprila 1941
Centralni komite KPS
Za obletnico oktobrske revolucije 7. novembra 1941

VODORAVNO: 1. eden največjih jugoslovanskih revolucionarjev, ki je umrl pred šestimi leti (Moša); 2. udeleženec NOB; 12. podoficirski čin v JLA; 18. kdor se ukvarja s športom iz ljubezni, neprofesionalci; 19. mesto v južni Turčiji; 20. glavno mesto Kube; 21. del klasa; 22. rusko žensko ime; 24. črna ptica pevka z rumenim kljunom; 25. koloidna snov; 26. žensko ime; 27. mrak, noč; 28. istočasno sozvočje več tonov v glasbi; 30. važen živalski artikel; 31. četrti soglasnik in tretji samoglasnik v abecedi; 32. priprava za prenašanje ranjenecov; 34. konica; 35. lahka in redka tkanina; 36. poudarek; 38. kratica za Jugoslovansko loterijo; 39. okrajšava za starejši; 40. sodoben slovenski slikar (Copic); 45. nadav, napačilo; 44. velika rečna riba; 45. krajski naziv za močno razstreljivo trinitroloz; 47. avtomobilska oznaka puljskega okraja; 48. mesto v osrednjem delu ZSSR; 50. prekop, umetna vodna pot; 52. ime pesnika Zupancič, ki je sodeloval z NOB; 53. pojav na vodi; 54. pregovor; 55. poljska rastlina z velikim rdečim cvetom; 56. priimek popularne slovenske pevke zabavne glasbe; 58. nevarne skale v morju; 59. jajčnik; 61. pomemben gradbeni material; 62. južni sode; 64. narodno žensko ime; 65. veliko; 66. nadlega, odvečnost.

NAVPICNO: 1. vojaški defile; 2. seznam imen; 3. posevka v gozdu; 4. očka; 5. ime črke; 6. ime pisatelja Hemingwaya; 7. večja slovanska formacija; 8. pesem hvalnica; 9. rudarski kraj v Istri; 10. enakopravnost, izenačenost; 11. kemični znak za kalcij; 12. vstop; 13. kratica zloglasne francoske teroristične organizacije; 14. okrajšava za dvojina; 15. lepa okrasna cvetlica; 16. špansko žensko ime; 17. umsek, obraba, izguba teže; 25. znak, avtomobilov tovarne Tomos; 24. žival, ki raje pot zemljo; 27. utežna mera; 29. kraj pri Celju, kjer je bilo pred leti veliko partizansko srečanje; 30. angleški socialni ekonomist (John Stuart); 32. zloglasen starorimski cesar, ki je dal zažgati Rim; 33. veliko najdišče živega srebra v Španiji; 35. alkaoid v čaju; 37. velik slovenski književnik, no katerem se je imenovala ena od brigad na Slovenskem; 40. narodno moško ime; 41. stroj, naprava; 42. premična stena na gledališkem odru; 44. ribiška priprava; 46. tuje žensko ime; 48. kemična prvina (znak Br); 49. šleva; 50. kajenje; 51. časovno obdobje; 53. ime slikarja Piona; 55. škodljiv glodalec; 57. predel na Kocevskem, močno središče partizanov; 58. režiser slovenskega filma »Vesna«; 60. kemični znak za rutonij; 61. različna soglasnika; 63. predlog.

NAGRADE
Za nagradno križanko v 7. št. »TV-15« je prišlo 672 rešitev. Zrebr je nagrade razdelil takole:
1. nagrada (5000 din): Rado Ferjan, Pleteršnikova 3/II, Ljubljana,
2. nagrada (2000 din): Franc Počivalnik, Gomilsko 36, Savinjska dolina,
3. nagrada (1000 din): Jusuf Pehlič, Frankolovska 23/VII, Maribor,
4. nagrada (1000 din): Vladimir Šavli, Savska Loka 7, Kranj,
5. nagrada (1000 din): Milan Bizjak, Rožna dolina XXI/16 A, Ljubljana.